

AZƏRBAYCAN DİLİ

Proqram fənn kurikulumu üzrə təlim nəticələrinə uyğun olaraq V-IX sinif dərslərləri əsasında hazırlanmışdır. İmtahanda fənn kurikulumunun Azərbaycan dili fənni üçün müəyyən etdiyi 4 (**“Dinləyib-anlama və danışma”, “Oxu”, “Yazı”, “Dil qaydaları”**) məzmun xəttinə aid alt standartların hamısı üzrə bilik və bacarıqların yoxlanılması mümkün deyil. Bəzi alt standartların yoxlanılması üçün müəyyən vasitələr tələb edildiyindən onlarla bağlı tapşırıqlardan istifadə olunması məqsədəuyğun deyil.

İmtahanda məzmun standartlarının təlim nəticələrində nəzərdə tutulmuş təbiiqetmə, tədqiqetmə, əlaqələndirmə, uyğunluğu müəyyən etmə, fərqləndirmə, fikrini sxemlər, cədvəllərlə ifadə etmə, mühakimə-yürütmə, əsaslandırma bacarıqlarının sistemli şəkildə nümayiş etdirilməsi tələb olunur.

Proqram əsas etibarilə 3 (**“Oxu”, “Yazı”, “Dil qaydaları”**) məzmun xətti üzrə alt standartların reallaşdırılması üçün verilmiş materialları əhatə edir.

“Oxu” məzmun xətti ilə bağlı, əsasən, aşağıdakılara uyğun bilik və bacarıqlar nümayiş etdirilməlidir: mətnin tərkib hissələrini fərqləndirmək, **giriş, əsas hissə, nəticəyə** görə adlandırmaq, mətnin məzmun və strukturunu mənimsədiyini nümayiş etdirmək, tərkib hissələri arasında əlaqəni gözləməklə mətni genişləndirmək, tanış olmayan söz və ifadələrin, eləcə də həqiqi və məcazi mənalı söz və ifadələrin mənasını kontekstə uyğun dəqiqləşdirmək, şərh etmək, mətndəki əsas fikri müəyyən etmək, fikrə münasibətini fakt və məlumatlarla əsaslandırmaq, zəngin söz ehtiyatına malik olduğunu nümayiş etdirmək.

“Yazı” məzmun xətti üzrə, əsasən, aşağıdakılara uyğun bilik və bacarıqlar nümayiş etdirilməlidir: dil qaydalarını yazılı nitqə tətbiq etmək, rabitəli yazı vərdislərinə yiyələndiyini nümayiş etdirməklə verilmiş mövzu ilə bağlı fikirlərini yazmaq, mövzu ilə bağlı fakt və dəlillər müəyyən edib yazmaq, plan tərtib etmək, verilmiş mətnin hissələrini plan əsasında məntiqi cəhətdən əlaqələndirmək, sitatlardan istifadə etməklə fikir və mülahizələrini qüvvətləndirmək.

“Dil qaydaları” məzmun xətti üzrə isə, əsasən, aşağıdakılarla bağlı bilik və bacarıqlar nümayiş etdirilməlidir:

Fonetika. Danışq səsləri. Saitlərin növləri: qalın, incə, açıq, qapalı, dodaqlanan, dodaqlanmayan. Samitlərin növləri: kar, cingiltili. Saitlərin uzun tələffüzü. Bir sıra sözlərdə **“o”** saitinin [a] kimi tələffüzü. Söz sonunda **“b”, “c”, “d”, “g”** samitlərinin tələffüzü. **“K”** samitinin yazılışı və tələffüzü. **“Q”** samitinin yazılışı və tələffüzü. Qoşa samitlə bitən

təkhecalı sözlər: eynicinsli qoşa samitlə bitən sözlər, müxtəlifcinsli qoşa samitlə bitən sözlər. Qoşasamitli sözlərin tələffüzü. Söz ortasında yanaşı gələn **tt, kk, pp, qq** samitlərinin tələffüzü. Sözüün hərflər və səs tərkibi. Ahəng qanunu. Heca. Vurğu. Sözüün fonetik təhlili.

Leksika. Sözüün leksik və qrammatik mənası. Əsas nitq hissələrinin həm leksik, həm də qrammatik mənaya, köməkçi nitq hissələrinin ancaq qrammatik mənaya malik olması. Sözüün ilkin – həqiqi mənası. Sözüün məcazi mənası. Çoxmənalı sözlər. Omonimlər. Omonim sözlərlə çoxmənalı sözlərin müqayisəsi. Sinonimlər. Antonimlər. Frazoloji birləşmələr (sabit söz birləşmələri). Terminlər. Sözüün leksik təhlili.

Sözüün tərkibi. Kök və şəkilçi. Leksik və qrammatik şəkilçilər. Sözüə əvvəl leksik, sonra qrammatik şəkilçinin qoşulması. Sözüün başlanğıc forması. Sözüün başlanğıc formasının ilk qrammatik şəkilçiyə qədərki hissəsi olması. Şəkilçilərin bir, iki və dörd variantlı olması. Sözüün şəkilçilər. Bitişdirici samitlər (**n, y, s**).

Söz yaradıcılığı. Quruluşuna görə sözlərin bir-birindən fərqləndirilməsi. Sadə sözlər. Düzəltmə sözlər. Eyniköklü sözlər. Eyniköklü sözlər eyni sözüün müxtəlif formalarının müqayisəsi. Mürəkkəb sözlər. Tərkibində leksik şəkilçi olan mürəkkəb sözlər. Bitişik, defislə və ayrı yazılan mürəkkəb sözlər. Sözüün tərkibinə görə təhlili.

Morfologiya. Əsas və köməkçi nitq hissələri.

Əsas nitq hissələri.

İsim, onun əşya adı bildirməsi. Konkret və mücərrəd isimlər. İsmnin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə və mürəkkəb isimlər. Mürəkkəb isimlər və onların yazılışı. Bitişik və defislə yazılan mürəkkəb isimlər. Ümumi və xüsusi isimlər. Tək və cəm isimlər. Toplu isimlər və onların cəm isimlərdən fərqi. İsmnin halları. Qeyri-müəyyənlik bildirən yiyəlik hal. Qeyri-müəyyənlik bildirən təsirlik hal. Adlıq, qeyri-müəyyən yiyəlik və qeyri-müəyyən təsirlik halların bir-birindən fərqləndirilməsi. Yönlük halda olan bəzi sözlərin tələffüzü. Çıxışlıq hal şəkilçisinin bəzən fərqli tələffüz olunması. İsmnin mənsubiyyətə görə dəyişməsi. *Mənbə, mövqe, mənafe, tale, mənsə, su, nə* sözlərinin mənsubiyyətə görə dəyişməsi. Bəzi ikihecalı isimlərin kökündə qapalı saitənin düşməsi. Xəbərlilik şəkilçiləri.

Sifət, onun əşyaya aid əlamət və keyfiyyət bildirməsi. Sifətin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə və mürəkkəb sifətlər. Mürəkkəb sifətlər və onların yazılışı. Bitişik və defislə yazılan mürəkkəb sifətlər. Sifətin dərəcələri. Adi dərəcə, azaltma və çoxaltma dərəcələri. Azaltma və çoxaltma dərəcələrinin yaranması üsulları.

Say, onun əşyanın miqdar və sırasını bildirməsi. Sayın quruluşca növləri: sadə, düzəltmə, mürəkkəb saylar. Sayın məna növləri: miqdar və sıra sayları. Miqdar saylarının növləri: müəyyən miqdar sayları, qeyri-müəyyən miqdar sayları, kəsir sayları. Numerativ sözlər. Numerativ sözlərin işlənmə məqamları. Sayların yazılışı: sözlərlə, ərəb rəqəmləri ilə, Roma rəqəmləri ilə, ərəb rəqəmləri və sözlərin iştirakı ilə. Miqdar saylarında şəkilçilərin yazılışı. Sıra saylarının yazılışı. Defislə yazılan mürəkkəb saylar. Saylarla işlənən isimlərin təkdə və cəmdə olması.

Əvəzlilik, onun əsas nitq hissələrinin yerində işlənməsi. Əvəzliyin məna növləri. Şəxs əvəzlilikləri. Şəxs əvəzliliklərinin I, II və III şəxsin təkində və cəmində olması. İşarə əvəzlilikləri. **“O”**, **“bu”** əvəzliliklərindən sonra vergülün işlənməsi. Sual əvəzlilikləri. Qeyri-müəyyən əvəzliliklər. Təyini əvəzliliklər. Əvəzliyin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə, mürəkkəb əvəzliliklər.

Feil, onun əşyanın hərəkətini bildirməsi. Təsdiq və inkar feillər. Feilin şəxsə görə dəyişməsi. Feilin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə, mürəkkəb feillər. Defislə yazılan mürəkkəb feillər. Ayrı yazılan mürəkkəb feillər. Feilin şəkilləri (Feilin təsriflənən formaları). Xəbər şəkli. Xəbər şəklinin həm zamana, həm də şəxsə görə dəyişməsi. Feilin indiki zamanı. Feilin keçmiş zamanı. Feilin gələcək zamanı. Xəbər şəklində olan feillərin yazılışı və tələffüzü. Ömr şəkli. Arzu şəkli. Vacib şəkli. Lazım şəkli. Şərt şəkli. Hərəkətin subyekt və obyekt. Feilin qrammatik məna növləri: məlum, məchul, şəxssiz, qayıdış, qarşılıq-birgəlik, icbar növ.

İdi, imiş, isə hissəcikləri. *İdi, imiş* hissəcikləri və keçmiş zaman şəkilçiləri. *İsə* hissəciyi və feilin şərt şəkli. Cümlədə *isə* hissəciyinin qoşulduğu sözdən sonra vergülün işlənməsi.

Feilin təsriflənməyən formaları.

Feilin şəxsə və kəmiyyətə görə dəyişməyən formaları: məsdər, feili sifət, feili bağlama. Feilin təsriflənməyən formalarının iki nitq hissəsinin xüsusiyyətlərinə malik olması. Məsdərin feil və ismin bəzi xüsusiyyətlərinə malik olması. Feili sifətin hərəkət, əlamət, keyfiyyət və zaman anlayışı bildirməsi. Feili sifətin feilin və sifətin bəzi xüsusiyyətlərinə malik olması. Feili sifətin feildən düzələn sifətlərdən fərqləndirilməsi. Feili bağlamanın həm feilin, həm də zərfin xüsusiyyətlərinə malik olması.

Zərf, onun, əsasən, hərəkəti müxtəlif cəhətdən izah etməsi. Zərfin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə, mürəkkəb zərflər. Mürəkkəb zərflər və onların yazılışı. Bitişik, defislə və ayrı yazılan zərflər. Zərflərin məna növləri: tərz-hərəkət zərfləri, zaman zərfləri, yer zərfləri, kəmiyyət zərfləri. Həm zərf, həm də digər nitq hissələri kimi işləyə bilən sözlər.

Köməkçi nitq hissələri.

Qoşma, onun müxtəlif qrammatik məna çalarları yaradan köməkçi nitq hissəsi olması. Qoşmaların

deyilişi və yazılışı. Çoxhecalı qoşmaların ayrı, təkhecalı qoşmaların bitişik yazılması.

Bağlayıcı, onun sözlər, cümlə üzvləri və cümlələr arasında əlaqə yaradan köməkçi nitq hissəsi olması. Bağlayıcılarda vergülün işlənməsi. Mürəkkəb bağlayıcılar və onların yazılışı.

Ədat, onun cümlədə fikrin təsirli olmasına kömək edən köməkçi nitq hissəsi olması. Ədatların orfoqrafiyası. Bitişik və ayrı yazılan ədatlar. Təsdiq və inkar bildirən ədatlarla bağlı vergülün işlənməsi.

Modal söz, onun danışanın ifadə etdiyi fikrə münasibət bildirən köməkçi nitq hissəsi olması. Modal sözlərlə bağlı vergülün işlənməsi.

Nida, onun hiss-həyəcan bildirən köməkçi nitq hissəsi olması. Nidalarda vergül və nida işarəsinin işlənməsi.

Əsas və köməkçi nitq hissələrinin omonimliyi. Köməkçi nitq hissələrinin bir-biri ilə omonimliyi. Köməkçi nitq hissələrinin sinonimliyi. Bəzi bağlayıcı və ədatların müəyyən şəkilçilərdən fərqləndirilməsi.

Sözün morfoloji təhlili.

Sintaksis.

Söz birləşməsi və cümlə. Söz birləşməsinin iki və daha artıq müstəqil sözün məna və qrammatik cəhətdən birləşdiyi dil vahidi olması.

Söz birləşməsi (sərbəst söz birləşmələri). Söz birləşmələrinin əsas və asılı tərəfləri. Əsas tərəfə görə söz birləşmələrinin növləri: ismi və feili birləşmələr. İsmi birləşmələr. Mürəkkəb adlar. Mürəkkəb adların yazılışı. Tərkibindəki bütün sözlərin birinci hərfi böyük yazılan mürəkkəb adlar. Yalnız birinci komponentinin baş hərfi böyük yazılan mürəkkəb adlar.

Feili birləşmələr və onların növləri. Əsas tərəfi məsdərlə ifadə olunan feili birləşmələr. Əsas tərəfi feili sifətlə ifadə olunan feili birləşmələr. Əsas tərəfi feili bağlama ilə ifadə olunan feili birləşmələr.

Sintaktik əlaqələr və onların növləri.

Tabesizlik əlaqəsi. Tabelilik əlaqəsi. Tabelilik əlaqəsinin yaranmasında ismin hal, mənsubiyyət və xəbərlilik şəkilçilərinin rolu. Uzlaşma əlaqəsi. Xəbərin mübtədə ilə şəxsə və kəmiyyətə görə uzlaşması.

Cümlə üzvləri.

Cümlənin baş üzvləri. Cümlənin qrammatik əsası.

Mübtədə. **Mübtədanın cümlədə haqqında danışılanı bildirməsi**. Obyektin mübtədə yerində çıxış etməsi. Mübtədanın ifadə vasitələri.

Xəbər. **Xəbərin cümlədə, əsasən, haqqında danışılan barədə məlumat verməsi**. Xəbərin ifadə vasitələri. Feili xəbər. Feili xəbərin feilin müxtəlif şəkilləri ilə ifadə olunması. Frazoloji birləşmələrin həm feili, həm də ismi xəbər olması. İsmi xəbər. İsmi xəbərin ifadə vasitələri. Suala cavab verməyən *var, yox, lazım, mümkün* və s. kimi sözlərin ismi xəbər kimi

işlənmə bilməsi. “Deyil” sözünün adlara qoşulması ilə yaranan ismi xəbərlər.

Cümlənin II dərəcəli üzvləri.

Tamamlıq. Tamamlığın ifadə vasitələri.

Təyin. Təyinin bütün cümlə üzvlərinə aid olması. Təyinin ifadə vasitələri.

Zərflik. Zərfliyin, əsasən, feili xəbəərə aid olması. Zərfliyin məna növləri. Tərzi-hərəkət zərfliyi. Zaman zərfliyi. Yer zərfliyi. Səbəb zərfliyi. Məqsəd zərfliyi. Kəmiyyət zərfliyi. Zərfliyin ifadə vasitələri.

Həmcins üzvlər. Bütün cümlə üzvlərinin həmcins ola bilməsi. Həmcins üzvlər arasında tabesizlik əlaqəsi. Həmcins üzvləri bir-birinə bağlayan vasitələr. Həmcins üzvlərdə qrammatik şəkilçilərin, köməkçi sözlərin (hissəciklərin) və qoşmaların ixtisarı. Həmcins üzvlərdə ümumiləşdirici sözlər. Ümumiləşdirici sözlərlə bağlı durğu işarələrinin işlənməsi.

Cümlədə söz sırası.

Əlavələr. Əlavənin özündən əvvəlki üzvü, sözü aydınlaşdırən, dəqiqləşdirən söz və ifadə olması. Bütün cümlə üzvlərinin əlavəsinin olması. Əlavələrlə bağlı işlənən durğu işarələri.

Ara sözlər. Ara sözün danışanın ifadə etdiyi fikrə münasibətini bildirməsi. Ara sözlərlə bağlı işlənən durğu işarəsi.

Xitab. Xitabın cümlədə müraciət olunan şəxsi və ya əşyanı bildirən söz və ya söz birləşməsi olması. Xitabla bağlı işlənən durğu işarələri.

Cümlə.

Cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növləri. Nəqli cümlə. Sual cümləsi. Əmr cümləsi. Nida cümləsi.

Mübtədanın iştirakına görə sadə cümlənin növləri.

Müəyyən şəxslə cümlə. Qeyri-müəyyən şəxslə cümlə. Ümumi şəxslə cümlə. Şəxssiz cümlə. Adlıq cümlə.

Söz-cümlə. Söz-cümlələrin ifadə vasitələri.

Cümlənin quruluşca növləri. Sadə cümlənin bir, mürəkkəb cümlənin iki və daha artıq qrammatik əsasının olması.

Mürəkkəb cümlə.

Mürəkkəb cümlənin növləri: tabeli və tabesiz mürəkkəb cümlələr. Tabesiz mürəkkəb cümlə. Tabesiz mürəkkəb cümlənin tərkib hissələrini bir-

birinə bağlayan vasitələr (intonasiya, tabesizlik bağlayıcıları).

Sintaktik təhlil.

Dialoqlarda durğu işarələri.

Durğu işarələri: nöqtə, sual, nida, vergül, qoşa (iki) nöqtə, dırnaqlar, tire.

Qeyd: Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin “Azərbaycan dilinin orfoepiya normaları”nın təsdiq edilməsi haqqında 18 iyun 2021-ci il tarixli 175№-li qərarında əksini tapan bəzi qaydalar şagirdlərin keçdikləri aşağı sinif dərslərində olmadığından buraxılış imtahanında bu mövzularla bağlı tapşırıqlardan istifadə edilməyəcək:

1. tərkibində **ae, ea, ea, əa, eo, üa, üə, au, ua, ue, uə** yanaşı saitlərinin işləndiyi sözlərin tələffüzü ilə bağlı;
2. tərkibində **ov, öv** hərf birləşmələri olan sözlərin tələffüzü ilə bağlı.

ƏSAS ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. R.Ə.İsmayilov, D.N.Cəfərova, G.S.Xudiyeva, X.A.Qasimova. “Azərbaycan dili”. 5-ci sinif, Bakı – 2020.
2. R.Ə.İsmayilov, D.N.Cəfərova, S.Məmmədova. “Azərbaycan dili”. 6-cı sinif, Bakı – 2021.
3. R.Ə.İsmayilov, A.X.Rüstəmov, H.Allahverdi, S.Məmmədova. “Azərbaycan dili”. 7-ci sinif, Bakı – 2022.
4. T.M.Hacıyev, S.Q.Bektaş, M.H.Vəliyeva, Y.İ.Hüseynova. “Azərbaycan dili”. 8-ci sinif, Bakı – 2023.
5. T.M.Hacıyev, S.Q.Bektaş, Y.İ.Hüseynova. “Azərbaycan dili”. 9-cu sinif, Bakı – 2020.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. “Azərbaycan dili”. 5-9-cu siniflər üçün qiymətləndirmə tapşırıqları kitabçaları. “Abituriyent” jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi. Bakı – 2023.
2. Orfoqrafiya, orfoepiya lüğəti. DİM – “Abituriyent”. Bakı – 2021.
3. “Azərbaycan dili”. Yeni təhsil proqramı üzrə imtahanlara hazırlaşanlar, yuxarı sinif şagirdləri və müəllimlər üçün vəsait. Bakı – 2019.
4. “Azərbaycan dili”. Test toplusu. “Abituriyent” jurnalının xüsusi buraxılışı. Bakı – 2023.

RİYAZIYYAT

Proqram fənn kurikulumu üzrə təlim nəticələrinə uyğun olaraq V-IX sinif dərslikləri əsasında hazırlanmışdır.

Proqram fənn kurikulumunun riyaziyyat fənni üçün müəyyən etdiyi 5 (“Ədədlər və əməllər”, “Cəbr və funksiyalar”, “Həndəsə”, “Ölçmə”, “Statistika və ehtimal”) məzmun xətti üzrə 12 əsas standartın tələblərinin reallaşdırılması ilə bağlı təlim materiallarını əhatə edir.

İmtahanda məzmun standartlarının təlim nəticələrində nəzərdə tutulmuş tətbiqetmə, tədqiqetmə, əlaqələndirmə, uyğunluğu müəyyənətmə, fərqləndirmə, fikrini sxemlər, cədvəllərlə ifadəetmə, mühakiməyürütmə, əsaslandırma bacarıqlarının sistemli şəkildə nümayiş etdirilməsi tələb olunur.

Ədədlər və əməllər məzmun xəttinə aid alt standartların tələbləri üzrə natural, rəşional və həqiqi ədədləri oxuyub-yazmaq, onları müqayisə etmək, onlar üzərində əməlləri yerinə yetirmək və uyğun nöqtələri koordinat düz xəttində göstərmək, iki sonlu çoxluq üzərində əməllər yerinə yetirmək və onların xassələrini tətbiq etmək, həmçinin n -ci ($n \geq 2$) dərəcədən kökün xassələrini tətbiq etmək, sadə və mürəkkəb faiz artımı düsturlarını sadə məsələlərin həllinə tətbiq etmək, habelə praktik məsələlərin həllində faiz düsturlarının tətbiqi və təqribi qiymətləndirmə kimi bilik və bacarıqlar yoxlanılır.

Cəbr və funksiyalar məzmun xəttinə aid alt standartların tələbləri üzrə müxtəlif situasiyalardakı problemləri cəbri şəkildə ifadə etmək, araşdırmaq, cəbri prosedurları yerinə yetirmək, gündəlik həyatda rast gəlinən kəmiyyətlər arasında asılılıqları (xətti, kvadrat) funksiyalar vasitəsi ilə ifadə etmək, o cümlədən, müxtəlif ədədlər çoxluğunda birdəyişənli tənlikləri (xətti, kvadrat), həyati situasiyaya uyğun birdəyişənli tənlik və ya ikidəyişənli iki tənliklər sistemini tərtib və həll etmək, sadə xətti bərabərsizlikləri araşdırmaq və həll etmək, biri xətti, digəri ikidərcəli olan ikidəyişənli tənliklər sistemini, kvadrat bərabərsizliyi həll etmək, cəbri bərabərsizlikləri intervallar üsulu ilə həll etmək, modul işarəsi daxilində dəyişənli olan sadə tənlik və bərabərsizlikləri həll etmək və araşdırmaq, həmçinin rəşional ifadələrin, kvadrat kök və n -ci dərəcədən kök daxil olan ifadələrin çevrilməsi, habelə ardıcılıqların, ədədi və həndəsi silsilələrin xassələrinin məsələ həllinə tətbiq etmək kimi bilik və bacarıqlar yoxlanılır.

Həndəsə məzmun xəttinə aid alt standartların tələbləri üzrə həndəsi təsvir, təsəvvür və məntiqi mühakimələrin köməyi ilə fiqurların əlamət və xassələrini araşdırmaq, habelə həndəsi çevirmələri və

simmetriyanı tətbiq etmək, o cümlədən, ən sadə fiqurlar, üçbucaqlar, dördbucaqlılar, çevrə və dairə, çoxbucaqlılar haqqında, verilmiş üçbucağın daxilinə və xaricinə çəkilmiş çevrələrin xassələrinin, habelə çevrəyə toxunan və kəsənin xassələrini tətbiq etmək, hərəkət çevirməsi və onun tətbiqi, koordinatlar üsulunu tətbiq etmək kimi bilik və bacarıqlar yoxlanılır.

Ölçmə məzmun xəttinə aid alt standartların tələbləri üzrə ölçü vahidləri haqqında, bir ölçü vahidindən digərinə keçid (o cümlədən çox işlənən beynəlxalq ölçü vahidlərini tanımaq və birindən digərinə keçid) kimi bilik və bacarıqlar yoxlanılır.

Statistika və ehtimal məzmun xəttinə aid alt standartların tələbləri üzrə statistik məlumatları toplamaq, sistemləşdirmək, təhlil etmək, birləşmələr və ehtimal nəzəriyyələrinin əsas anlayışlarını başa düşmək və onları tətbiq etmək kimi bilik və bacarıqlar yoxlanılır.

NATURAL ƏDƏDLƏR

Natural ədədlər və onların onluq say sisteminə yazılışı. Natural ədədlər üzərində əməllər: natural ədədlərin toplanması, çıxılması, vurulması və bölünməsi. Toplamanın və vurmanın xassələri. Çoxrəqəmli ədədlərin yuvarlaqlaşdırılması.

Tam və qalıqlı bölmə. Bölmə və bölünən. 2-yə; 3-ə; 4-ə; 5-ə; 9-a; 10-a bölünmə əlamətləri. Sadə və mürəkkəb ədədlər. Qarşılıqlı sadə ədədlər. Natural ədədlərin sadə vuruqlara ayrılması. Ən böyük ortaq bölmə (ƏBOB), ən kiçik ortaq bölünən (ƏKOB).

ADI KƏSRLƏR

Adi kəsrlər. Düzgün və düzgün olmayan kəsrlər. Kəsrin əsas xassəsi. Kəsrlərin ixtisarı. Adi kəsrlərin müqayisəsi. Qarışıq ədədlər. Qarışıq ədədlər üzərində əməllər.

Ədədin hissəsinin və hissəsinə görə ədədin tapılması.

ONLUQ KƏSRLƏR

Onluq kəsrlər. Onluq kəsrin tam və kəsr hissəsi. Onluq kəsrlərin müqayisəsi. Onluq kəsrlər üzərində əməllər. Dövri onluq kəsr. Onluq kəsrin adi kəsre və adi kəsrin onluq kəsre çevrilməsi. Adi və onluq kəsrlər üzərində birgə əməllər.

HƏQIQİ ƏDƏDLƏR

Mənfi ədəd anlayışı. Əks ədədlər. Tam ədədlər. Tam ədədlər üzərində əməllər. Qarşılıqlı tərs ədədlər. Rəşional ədədlər. Koordinat oxu. Rəşional ədədlərin koordinat oxu üzərində təsviri. Ədədin modulu (mütləq qiyməti). İki nöqtə arasında məsafə. İrrəşional ədədlər. Həqiqi ədədlər. Həqiqi ədədlərin müqayisəsi.

Həqiqi ədədlər üzərində əməllər. Ədədin tam və kəsr hissəsi. Ədədi orta, həndəsi orta.

NİSBƏT. TƏNASÜB. FAİZ

Nisbət. Tənasüb və onun xassələri. Düz və tərs mütənasib kəmiyyətlər, onların xassələri. Ədədin verilmiş ədədlərlə düz mütənasib hissələrə bölünməsi.

Faiz. Ədədin faizinin tapılması. Faizinə görə ədədin tapılması. İki ədədin faiz nisbəti. Kəmiyyətlərin dəyişməsinin faizlə ifadəsi.

RASİONAL İFADƏLƏR

Ədədi ifadələr. Dəyişəni olan ifadələr. İfadələrin qiymətlərinin müqayisəsi.

Natural üstlü qüvvət və onun xassələri.

Birhədlilər və çoxhədlilər, onların standart şəkli. Birhədlilərin vurulması və qüvvətə yüksəldilməsi, birhədlinin çoxhədliyə vurulması, çoxhədlilərin toplanması, çıxılması, vurulması. Eyniliklər və eynilik çevrilmələri.

Müxtəsər vurma düsturları. Çoxhədlinin vuruqlara ayrılması.

Rasional ifadələr. Rasional ifadələrdə dəyişənin mümkün qiymətləri (DMQ). Rasional ifadələr üzərində əməllər: məxrəcləri eyni olan kəsrlərin toplanması və çıxılması, məxrəcləri müxtəlif olan kəsrlərin toplanması və çıxılması, rasional ifadələrin vurulması, qüvvətə yüksəldilməsi, bölünməsi.

Rasional ifadələrin eynilik çevrilmələri.

***n*-ci DƏRƏCƏDƏN KÖK.**

RASİONAL ÜSTLÜ QÜVVƏT

Kvadrat kökün tərfi. Hesabi kvadrat kök. Kvadrat kökün xassələri: hasilin və kəsrin kvadrat kökü, qüvvətin kvadrat kökü. $\sqrt{x^2} = |x|$ eyniliyi. Vuruğun kök işarəsi altından çıxarılması və vuruğun kök işarəsi altına salınması. $x^2 = a$ tənliyinin həlli. Kəsrin məxrəcinin və ya surətinin irrasionalıqdan azad edilməsi. Kvadrat köklər daxil olan ifadələrin çevrilməsi.

Tam üstlü qüvvət və onun xassələri.

Ədədin standart şəkli.

Həqiqi ədədin *n*-ci dərəcədən kökü və onun xassələri. Rasional üstlü qüvvət və onun xassələri. Qüvvətlərin müqayisəsi.

ÇOXLUQLAR

Çoxluq anlayışı. Sonlu çoxluq, sonsuz çoxluq və boş çoxluq. Alt çoxluq. Bərabər çoxluqlar. Çoxluqların birləşməsi, kəsişməsi, fərqi. Çoxluqlar üzərində əməllər. Eyler-Venn diaqramı. İki sonlu çoxluğun birləşməsinin elementlərinin sayı.

BİRDƏYİŞƏN Lİ TƏNLİKLƏR VƏ TƏNLİK QURMAQLA MƏSƏLƏLƏR HƏLLİ

Tənlik və onun kökləri.

Birdəyişənli xətti tənlik. Xətti tənliyə gətirilən tənliklər və məsələlər.

Kvadrat tənlik. Natamam kvadrat tənliklər. Kvadrat tənliyin kökləri düsturu. Kvadrat tənliyə gətirilən məsələlər.

Viyet teoremi və onun tərsi olan teorem. Köklərinə görə kvadrat tənliyin qurulması.

Rasional tənliklər və sadə irrasional tənliklər. Rasional tənliyə gətirilən məsələlər. Dəyişəni modul işarəsi daxilində olan tənliklərin (modullu tənliklərin) həlli.

TƏNLİKLƏR SİSTEMİ VƏ TƏNLİKLƏR SİSTEMİ QURMAQLA MƏSƏLƏLƏR HƏLLİ

İkidəyişənli xətti tənlik. İkidəyişənli xətti tənliklər sistemi və onun həlli üsulları. İkidəyişənli xətti tənliklər sisteminin həllinin varlığının araşdırılması. Xətti tənliklər sisteminə gətirilən sadə məsələlərin həlli.

Biri xətti, digəri ikidərəcəli, hər iki tənliyi ikidərəcəli olan ikidəyişənli tənliklər sistemi.

BƏRABƏRSİZLİKLƏR

Ədədi bərabərsizliklər və onların xassələri. Ədədi bərabərsizliklərin toplanması və vurulması. Ədədi aralıqlar. Birdəyişənli xətti bərabərsizliklərin həlli. İkiqat xətti bərabərsizliklər. Birdəyişənli xətti bərabərsizliklər sistemi.

Dəyişəni modul işarəsi daxilində olan sadə bərabərsizliklərin (modullu bərabərsizliklərin) həlli.

Kvadrat bərabərsizliklər. Rasional bərabərsizliklərin intervallar üsulu ilə həlli.

FUNKSİYALAR

Düzbucaqlı koordinat sistemi. Funksiya anlayışı. Funksiyanın təyin oblastı və qiymətlər çoxluğu. Funksiyanın qrafiki. Xətti funksiya və onun qrafiki. Xətti funksiyaların qrafiklərinin qarşılıqlı vəziyyəti.

$y = x^2$; $y = \frac{k}{x}$; $y = \sqrt{x}$; $y = |x|$; $y = x^3$ funksiyaları

və onların qrafikləri. Kvadratik funksiya, onun xassələri və qrafiki.

SADƏ HƏNDƏSİ FİQURLAR

Nöqtə və düz xətt. Parça. Parçaların müqayisəsi. Şüa. Bucaq. Bucağın dərəcə ölçüsü. Bucaqların növləri. Qonşu və qarşılıqlı bucaqlar.

Paralel düz xətlər. İki paralel düz xəttin üçüncü düz xətlə kəsişməsindən alınan bucaqlar. Düz xətlərin paralellik əlamətləri. Paralel düz xətlərin xassələri.

Düz xətlərin perpendikulyarlığı. Nöqtədən düz xəttə qədər məsafə, iki paralel düz xətt arasındakı

məsafə. Uyğun tərəfləri paralel və ya perpendikulyar olan bucaqlar.

ÜÇBUCAQLAR

Üçbucaq və onun əsas elementləri. Üçbucağın medianı, tənböləni, hündürlüyü. Üçbucağın perimetri.

Konqruent üçbucaqlar. Üçbucaqların konqruentlik əlamətləri. Bərabəryanlı üçbucaq. Bərabəryanlı üçbucağın oturacağına bitişik bucaqların xassəsi. Bərabəryanlı üçbucağın oturacağına çəkilmiş medianın xassəsi. Üçbucaq bərabərsizliyi.

Üçbucağın daxili bucaqlarının cəmi. Üçbucağın xarici bucağının xassəsi. Üçbucağın xarici bucaqlarının cəmi.

Düzbucaqlı üçbucaq və onun elementləri. Düzbucaqlı üçbucaqda iti bucağın sinusu, kosinusu, tangensi və kotangensi. 30° -li bucaq qarşısındakı katetin xassəsi.

Pifaqor teoremi. Perpendikulyar və mail. Mailin proyeksiyası.

ÇEVRE VƏ DAİRƏ

Çevrə, dairə, çevrə qövsü. Çevrənin və çevrə qövsünün uzunluğu. Düz xətlə çevrənin qarşılıqlı vəziyyəti. Çevrəyə toxunan düz xətt. İki çevrənin qarşılıqlı vəziyyəti.

Mərkəzi bucaq. Çevrə daxilinə çəkilmiş bucaq. Çevrədə vətərlərin xassəsi. Kəsən və toxunanların əmələ gətirdiyi bucaqlar. Çevrədə mütənəsib parçalar.

Üçbucağın daxilinə və xaricinə çəkilmiş çevrələr.

DÖRDBUCAQLILAR VƏ ÇOXBUCAQLILAR

Düzbucaqlı və onun əsas elementləri. Dördbucaqlının daxili və xarici bucaqlarının cəmi. Paraleloqram. Paraleloqramın xassələri və əlamətləri. Düzbucaqlı, romb, kvadrat. Düzbucaqlının, rombun, kvadratin xassələri.

Fales teoremi. Üçbucağın orta xəttinin xassəsi.

Trapesiya. Trapesiyanın orta xəttinin xassəsi.

Çoxbucaqlılar. Qabarıq çoxbucaqlının daxili və xarici bucaqlarının cəmi. Çoxbucaqlının daxilinə və xaricinə çəkilmiş çevrələr.

FİQURLARIN SAHƏSİ

Düzbucaqlının, üçbucağın, kvadratin, paraleloqramın, rombun, trapesiyanın və dairənin sahəsi.

Düzgün çoxbucaqlının sahəsi.

FİQURLARIN OXŞARLIĞI

Fiqurların çevrilməsi. Oxşarlıq çevrilməsi. Mütənəsib parçalar. Oxşar üçbucaqlar. Üçbucaqların oxşarlıq əlamətləri. Üçbucağın tənböləninə və medianlarının xassələri. Düzbucaqlı üçbucaqların oxşarlığı.

KOORDİNATLAR ÜSULU. HƏRƏKƏT.

Müstəvidə Dekart koordinat sistemi. Parçanın orta nöqtəsinin koordinatları. İki nöqtə arasında məsafə düsturu. Çevrənin tənliyi.

Mərkəzi simmetriya və ox simmetriyası. Dönmə.

ÇOXÜZLÜLƏR

Düzbucaqlı paralelepiped, kub və onların səthinin sahəsi, həcmi.

STATİSTİKANIN VƏ EHTİMAL

NƏZƏRİYYƏSİNİN ELEMENTLƏRİ

Məlumatların toplanması. Ədədi orta, median, moda və ən böyük fərq. Məlumatın təhlili. Məlumatın qruplaşdırılması və təqdimi. Diaqramlar.

Hadisə anlayışı. Yəqin hadisə. Mümkün olmayan hadisə. Təsadüfi hadisə. Asılı olmayan və asılı hadisələr. Toplama və vurma prinsipləri. Hadisənin mümkün və əlverişli nəticələrinin sayı. Hadisənin ehtimalı. Ehtimalın hesablanmasına aid sadə məsələlərin həlli.

ƏSAS ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. N. Qəhrəmanova, F. Hüseynov. Riyaziyyat 5 – Bakı, 2020.
2. S. İsmaylova, A. Hüseynova. Riyaziyyat 6 – Bakı, 2021.
3. S. İsmaylova, S. Abdurahimov. Riyaziyyat 7 – Bakı, 2022.
4. N. Qəhrəmanova, M. Kərimov, İ. Hüseynov, Riyaziyyat 8 – Bakı, 2023.
5. N. Qəhrəmanova, M. Kərimov, İ. Hüseynov, Riyaziyyat 9 – Bakı, 2020.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. “Riyaziyyat” vəsait. “Abituriyent” jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi – Bakı, 2019.
2. Riyaziyyat. 5-9-cu siniflər üçün “Qiymətləndirmə tapşırıqları” kitabçaları. “Abituriyent” jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi – Bakı, 2023.
3. Riyaziyyat. Test toplusu. “Abituriyent” jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi – Bakı, 2023.

XARİCİ DİL

(İngilis, alman, fransız, rus, ərəb və fars dilləri)

Təqdim olunan proqram V-IX siniflərin tədris materialları əsasında hazırlanmışdır.

İmtahanda fənn kurikulumunun xarici dil fənni üçün müəyyən etdiyi 4 (“Dinləyib-anlama”, “Danışma” “Oxu” və “Yazı”) məzmun xəttinə aid alt standartların hamısı üzrə bilik və bacarıqların yoxlanılması 2023/2024-cü tədris ilində də mümkün deyil. Bəzi alt standartların yoxlanılması üçün müəyyən vasitələr tələb edildiyindən, onlarla bağlı tapşırıqlardan istifadə olunması məqsədəuyğun hesab edilmir. “Danışma” məzmun xətti üzrə bilik və bacarıqlar buraxılış imtahanında hələ ki, yoxlanılmır.

Proqram əsas etibarilə üç (“Dinləyib-anlama”, “Oxu” və “Yazı”) məzmun xətti üzrə alt standartların tələblərinin yoxlanılması və qiymətləndirilməsi üçün verilmiş materialları əhatə edir.

“Dinləyib-anlama” məzmun xətti ilə bağlı, əsasən, aşağıdakılara uyğun bilik və bacarıqlar yoxlanılır:

- müraciətlər zamanı sadə sualları cavablandırmaq;

– müraciətlərə uyğun tapşırıqları ardıcıl icra etmək və s.

“Oxu” məzmun xətti ilə bağlı, əsasən, aşağıdakılara uyğun bilik və bacarıqlar yoxlanılır:

- Mətndəki əsas fikri müəyyən etmək;
- Söz və ifadələrin qrammatik-semantik xüsusiyyətlərini izah etmək;
- Mətnin bütöv hissələrini fərqləndirmək;
- Mətndəki əsas fakt və hadisələri seçmək, qruplaşdırmaq və s.

“Yazı” məzmun xətti üzrə, əsasən, aşağıdakılara uyğun bilik və bacarıqlar yoxlanılır:

- Verilmiş sözləri məna və qrammatik cəhətdən əlaqələndirərək, cümlələr qurmaq;
- Müxtəlif əşya və hadisələri təsvir etmək;
- Müxtəlif konstruksiyalı cümlələri düzgün yazmaq və s.

İNGİLİS DİLİ

FONETİKA (PHONETICS)

İngilis dilinin hərf və səs tərkibi. Səs-hərf münasibəti. Sözlərdə səs tərkibi ilə hərf tərkibinin bir-birinə uyğun gəlməməsi halları. Hərf və hərf birləşmələrinin oxunuş qaydaları. Uzun və qısa sait səslər. Monoftonqlar və diftonqlar. Kar və cingiltili samit səslər.

Açıq və qapalı heca. Vurğu.

LEKSİKOLOGİYA (LEXICOLOGY)

Sözün leksik və qrammatik mənalı. Sözlərin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə, mürəkkəb sözlər. Təkmənəli və çoxmənalı sözlər. Sinonimlər (Synonyms). Antonimlər (Antonyms). Söz birləşmələri (Collocations).

Sözdüzəltmə (Word formation). İsim düzəldən suffikslər: -er, -ment, -tion (-sion), -ness, -ity, -ing, -th, -dom, -ship.

Sifət düzəldən suffikslər: -less, -ful, -able, -y, -ly

(a weekly newspaper), -ous, -ish və prefikslər: pre-, un-.

Say düzəldən suffikslər: -teen, -ty, -th.

MORFOLOGİYA (MORPHOLOGY)

İsim (The Noun). İsmın əsas qrammatik əlamətləri. Xüsusi və ümumi isimlər. Ümumi isimlərin təsnifatı. Konkret və mücərrəd isimlər. Toplu isimlər. Maddi isimlər. Sayılan və sayılmayan isimlər.

Tək və cəm isimlər. Yalnız təkde işlənən isimlər; sayılmayan – maddi və mücərrəd isimlər.

Yalnız cəmdə işlənən isimlər. Cəm forması xüsusi qayda ilə düzələn isimlər. Tək və cəm formaları eyni olan isimlər.

İsmın halları: ümumi hal (The Common Case) və yiyəlik hal (The Genitive / The Possessive Case).

Canlı varlıqları bildirən isimlərin yiyəlik halının

düzəldilməsi. Canlı və cansız varlıqları bildirən isimlərdə yiyəlik halının *of* sözü ilə ifadə edilməsi. Bəzi cansız varlıqları bildirən isimlərlə (zaman, ölkə, şəhər, fəsil, ay, gün, ulduz və planet adlarını bildirən isimlərlə) yiyəlik hal şəkilçisinin işlənməsi.

Artıqlar (The Article). Qeyri-müəyyənlik (*a, an*) və müəyyənlik (*the*) artıqları. Artıqların işlədilmə və işlədilməmə halları.

Sifət (The Adjective). Sifətin əsas grammatik xüsusiyyətləri. Sifətin adı (*Positive Degree*), müqayisə (*Comparative Degree*) və üstünlük (*Superlative Degree*) dərəcələri. Müqayisə və üstünlük dərəcələrinin düzəldilməsi və işlədilməsi. Müqayisə və üstünlük dərəcələri kökündən dəyişməklə düzələn sifətlər: *bad-worse-(the) worst; good-better-(the) best* və s.

Bağlayıcı feillərlə (*Link verbs –to be, feel, smell, taste, look*) sifətin işlənməsi (*He looked happy*).

(*Not*) *as ... as, not so ... as, than* bağlayıcıları ilə konstruksiya.

İsimləşmiş (Substantivləşmiş) sifətlər (*Substantivized Adjectives*).

Say (The Numeral). Miqdar və sıra sayları. Sıra saylarının düzəldilməsi.

Əvəzlilik (The Pronoun). Əvəzliliklərin növləri.

Şəxs əvəzlilikləri (*Personal Pronouns*). Şəxs əvəzliliklərinin halları: adlıq halı (*The Nominative Case*) və obyekt halı (*The Objective Case*).

Yiyəlik əvəzlilikləri (*Possessive Pronouns*): asılı (isimlə işlənən) və müstəqil (isimsiz işlənən) formaları.

İşarə əvəzlilikləri (*Demonstrative Pronouns*): *this, that, these, those*.

Nisbi əvəzliliklər (*Relative Pronouns*): *who, that, which*.

Qayıdış əvəzlilikləri (*Reflexive Pronouns*): *myself, yourself, himself, herself, itself, ourselves, yourselves, themselves*.

Qeyri-müəyyən əvəzliliklər (*Indefinite pronouns*): *some, any* və onların törəmələri; *many, much, little, a little, few, a few*. Qeyri-müəyyən əvəzliliklərin işlənməsi.

Every, no əvəzlilikləri və onların törəmələri (*everything, everyone, everybody, no one, nobody, nothing*).

Lots (of), a lot (of), plenty (of) sözlərinin işlənməsi.

Sual əvəzlilikləri (*who, whom, what, whose, which*).

Zərflər (The Adverb). Sual zərfləri (*when, where, how, why*); yer, zaman və tezlik bildirən zərflər.

Ədat (The Particle). *very, too, enough* sözləri və

işlədilməsi.

Feil (The Verb). Feilin dörd əsas forması (*Basic Forms of the Verb*). Məsdər (*The Infinitive*); Keçmiş sadə (*The Past Simple*); Keçmiş zaman feili sifəti (*The Past Participle*); İndiki zaman feili sifəti (*The Present Participle*).

To be, to have və *to do* feilləri.

Feilin xəbər şəklinin dörd zaman qrupundan üçü: 1. Sadə (qeyri müəyyən) zaman formaları (*Simple Tenses*);

2. Davamedici zaman formaları (*Continuous Tenses*);

3. Bitmiş zaman formaları (*Perfect Tenses*);

İndiki sadə zaman formasının (*The Present Simple*) düzəldilməsi və işlədilməsi.

Keçmiş sadə zaman formasının (*The Past Simple*) düzəldilməsi və işlədilməsi. Qaydalı və qaydasız feillər (*The Regular and Irregular Verbs*).

Gələcək sadə zaman formasının (*The Future Simple*) düzəldilməsi və işlədilməsi.

İndiki davamedici (*The Present Continuous*), keçmiş davamedici (*The Past Continuous*) zaman formalarının düzəldilməsi və işlədilməsi.

İndiki bitmiş (*The Present Perfect*), keçmiş bitmiş (*The Past Perfect*) zaman formalarının düzəldilməsi və işlədilməsi.

Modal feillər (*The Modal Verbs*) və onların ekvivalentləri: *can (could), may (might), must, to have to, to be able to, should*.

Feilin məchul növü (*The Passive Voice*). İndiki sadə zaman (*The Present Simple*), keçmiş sadə zaman (*the Past Simple*), gələcək sadə zaman (*the Future Simple*) formalarının məchul növdə işlədilməsi.

Modal feillərin məchul növdə işlənməsi (*Modal Verbs with the Passive Voice*) *can, may, must, should*.

Feilin əmr şəklinin (*The Imperative Mood*) düzəldilməsi və işlədilməsi.

Feilin şəxssiz (təsriflənməyən) forması. Cərund (*The Gerund*) onun düzəldilməsi və sözlüklərdən sonra işlədilməsi.

Sözünü (The Preposition). *In, on, at, next to, from, behind, between, opposite, in front of, around, round, by, with, without, under, of, out of, for, till, until, before, after, since, through, into, off, about, because of*.

Bağlayıcı (The Conjunction). Tabesiz və tabeli bağlayıcılar (*because, as, and, but, so, or, than, as...as, not as...as, if, than, before, after, when, where, that, while, neither...nor, either...or, both...and, not only...but also*).

Bağlayıcı sözlər (Nisbi əvəzliliklər) (*who, that,*

which).

SİNTAKSİS (SYNTAX)

Sadə cümlə (*The Simple Sentence*). Ünsiyyətdəki məqsədinə görə cümlənin növləri. Nəqli cümlə (*The Declarative Sentence*) (təsdiq və inkar formaları), sual cümləsi (ümumi, xüsusi, seçmə və ayırıcı suallar), əmr cümləsi, nida cümləsi.

Cümlə üzvləri. Baş və ikinci dərəcəli üzvlər.

Xəbərin mübtəda ilə uzlaşması.

There formal sözü ilə başlanan cümlələr.

Mürəkkəb tamamlıq (*The Complex Object*) (yalnız *to make* feili ilə). *The story made us laugh.*

Sadə cümlədə söz sırası.

Şəxssiz cümlələr: *It is cold. It is early. It is morning. It is snowing.* və s.

Mürəkkəb cümlə (*The Composite Sentence*). Tabesiz və tabeli mürəkkəb cümlələr (*The Compound and The Complex Sentences*).

ƏSAS ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. K.Heydərova, G.Qurbanova, S.Məmmədova. English. 5-ci sinif. – Bakı, 2020.
2. F.Hüseynova, N.Bağirova. English. 6-cı sinif. – Bakı, 2021.

3. K.Heydərova, G.Qurbanova, S.Məmmədova. English. 6-cı sinif. – Bakı, 2021.
4. K.Heydərova, G.Qurbanova, S.Məmmədova. English. 7-ci sinif. – Bakı, 2022.
5. K.Heydərova, G.Qurbanova, S.Məmmədova. English. 8-ci sinif. – Bakı, 2023.
6. Q.Quliyeva, X.Rüstəmov, G.Nadirova. English. 9-cu sinif. – Bakı, 2020.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. English. Vəsait. "Abituriyent" jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi. – Bakı, 2019.
2. "İngiliscə–Azərbaycanca lüğət". Abituriyent" jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi. – Bakı, 2021.
3. İngilis dili. 5-9-cu siniflər üçün "Qiymətləndirmə tapşırıqları". "Abituriyent" jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi. – Bakı, 2023.
4. İngilis dili. Test toplusu. "Abituriyent jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi. – Bakı, 2023.

ALMAN DİLİ

FONETİKA (DIE PHONETIK)

Alman dilinin hərf və səs tərkibi. Səs-hərf münasibəti. Uzun və qısa sait səslər. Səs və hərf birləşmələri. Diftonqlar, affrikatlar.

Söz vurğusu. Mürəkkəb sözlərdə vurğu. Ayrılan və ayrılmayan ön şəkilçili feillərdə vurğu.

LEKSİKA (DIE LEXIK)

Sözün leksik mənası. Təkmənəli və çoxmənalı sözlər. Sinonimlər (Synonyme). Antonimlər (Antonyme).

Sözdüzəltmə (Die Wortbildung). -er, -ler, -ner, -ling, -ist, -ent, -ant (kişi cinsli); -ung, -heit, -keit, -in, -schaft, -ei, -tion, -tät (qadın cinsli); -um, -chen, -lein (orta cinsli) və s. suffikslərlə düzələn isimlər.

-ig, -lich, -los, -bar, -sam, -isch suffiksləri və un- ön şəkilçisi (prefiksi) ilə düzələn sifətlər.

Ayrılan (an-, ab-, aus-, auf-, mit-, zu-, bei- və s.) və ayrılmayan (er-, ver-, ge-, be-, zer-, ent-, miss-, emp-) ön şəkilçilər ilə və -ieren suffiksi ilə düzələn feillər.

Mürəkkəb feillərin (kennen lernen, zurück kehren, fort gehen, stehen bleiben, zurück fahren, spazieren gehen və s.) işlədilməsi.

MORFOLOGİYA (DIE MORPHOLOGIE)

İsim (Das Substantiv). İsimlərin quruluşca növləri. İsmın əsas qrammatik əlamətləri: cinsi, halı və kəmiyyəti. Cinsin məna və suffikslərə görə təyin olunması.

İsimlərin cəmlənməsi (Pluralbildung der Substantive): **I tip:** – e, ^{..}e; **II tip:** -n, -(e)n; **III tip:** -er, ^{..}er; **IV tip:** -; ^{..}, **V tip** –s.

İsimlərin hallanması (Deklination der Substantive); qüvvətli, qadın cinsli, zəif hallanma.

İsimlərin cəmdə hallanması (Deklination der Substantive im Plural):

Nom. – die Kinder

Gen. – der Kinder

Dat. – den Kindern

Akk. – die Kinder

Artikl (Der Artikel). Artiklin növləri: müəyyən (der bestimmte Artikel) və qeyri-müəyyən (der unbestimmte Artikel) artikllər. Artiklin cins, hal, kəmiyyət bildirməsi. Artiklin hallanması. Müəyyən və qeyri-müəyyən artikllərin işlənməsi və düşməsi halları.

Sifət (Das Adjektiv). Sifətin əsas qrammatik xüsusiyyətləri.

Sifətin dərəcələri (Steigerungsstufen der Adjektive): adi (Positiv), müqayisə (Komparativ) və üstünlük (Superlativ) dərəcələri.

Müstəsna hallar (Ausnahmen) (gut – besser – am besten, der (die, das) beste, Pl. die besten; nah-näher-am nächsten, der (das, die) nächste, Pl. die nächsten; hoch, höher, am höchsten, der (das, die) höchste, Pl. die höchsten və s).

Sifətin hallanması (Deklination der Adjektive). Sifətin zəif, qüvvətli və qarışıq hallanması (Schwache, starke und gemischte Deklinationen der Adjektive).

Sifətin cümlədə funksiyaları: a) sifətin ismi xəbər kimi işlənməsi: (Das Heft ist grün. Der Weg ist lang. Die Tafel ist schwarz);

b) sifətin təyin kimi işlənməsi: (das grüne Gras, der lange Tag, die rote Mappe, die neuen Bücher).

Əvəzlik (Das Pronomen). Əvəzliyin məna növləri: şəxs, yiyəlik, sual, işarə, qeyri-müəyyən (man), şəxssiz (es), qayıdış (sich) və inkar əvəzliləri. Şəxs əvəzlilərinin hallanması (Deklination der Personalpronomen). Şəxs və yiyəlik əvəzlilərinin işlənmə xüsusiyyətləri.

Kein inkar əvəzliyinin hallanması və işlədilməsi.

Say (Das Zahlwort). Miqdar və sıra sayları (Kardinal- und Ordinalzahlen).

Miqdar və sıra saylarının düzəldilməsi və işlədilməsi.

Zərflər (Das Adverb). Zərfin mənacə növləri (yer, zaman və tərz-hərəkət zərfləri).

Feil (Das Verb). Feilin üç əsas forması (Drei Grundformen des Verbs: sagen - sagte - gesagt; lesen - las - gelesen). Əsas, köməkçi, qaydalı, qaydasız və modal feillər (Voll- und Hilfsverben: sein, haben, werden); (regelmäßige Verben: machen, spielen, hören); (unregelmäßige Verben: wissen, stehen, tun); (Modalverben: wollen, mögen, sollen, müssen, können, dürfen). Ayrılan və ayrılmayan önşəkilçili feillər (trennbare Verben: aufmachen, einkaufen, mitnehmen); (untrennbare Verben: besuchen, erzählen, gefallen).

Feilin zaman formaları (Zeitformen des Verbs): Präsens, Imperfekt (Präteritum), Perfekt, Futurum I. Zaman formalarının düzəldilməsi və işlədilməsi.

Feilin təsriflənməyən formaları. Məsdər, feili-sifət I, feili-sifət II (Der Infinitiv, Partizip I, Partizip II). Onların düzəldilməsi, hallanması.

Feilin əmr forması (Der Imperativ). Əmr formasının düzəldilməsi və işlədilməsi (Schreib

richtig! Schreibt richtig! Schreiben Sie richtig!).

Feilin məchul növü (*Das Passiv*). *Präsens*, *Präteritum Passiv*-in düzəldilməsi və işlədilməsi.

Sözönlər (Die Präpositionen).

Dativ halını tələb edən sözönləri: mit, nach, bei, von, zu, aus, außer, seit və s.

Akkusativ halını tələb edən sözönləri: durch, für, ohne, um, gegen, bis, entlang.

Dativ və Akkusativ halını tələb edən sözönləri (Wechselpräpositionen): in, an, auf, hinter, neben, zwischen, vor, unter, über.

In, an, um sözönlərinin zaman mənasında işlənməsi (*in diesem Jahr, in diesem Monat, im Monat Mai, im Januar; in der Woche, in der Nacht, am 24. Mai, am Montag, am Samstag; um 2 Uhr, um 9 Uhr*).

Bağlayıcılar (Die Konjunktionen). Tabesizlik (*und, denn, aber, darum, deshalb, deswegen* və s.) və tabelilik (*als, wenn* və s.) bildirən bağlayıcılar.

SİNTAKSİS (DIE SYNTAX)

Sadə cümlə (Der einfache Satz). Cümlənin mənacə növləri: nəqli, sual və əmr cümlələri. Sadə cümlənin qrammatik əsası. Mübtəda və xəbərin şəxsə və kəmiyyətə görə uzlaşması. Sadə cümlədə söz sırası. İnkarlıq bildirən **nicht** və **kein** sözlərinin cümlədə yeri.

Mürəkkəb cümlə (*Der zusammengesetzte Satz*). Tabesiz və tabeli mürəkkəb cümlə (*Satzreihe und Satzgefüge*). Təsriflənən feilin baş və budaq cümlədə yeri. Budaq cümlədə söz sırası (*Die Wortfolge im Nebensatz*).

Budaq cümlənin növləri: tamamlıq (*die Objektsätze*), təyin (*die Attributsätze*), zərflək (*die Adverbialsätze*) budaq cümlələri: zaman – *die Temporalsätze*, səbəb – *die Kausalsätze*, məqsəd – *die Finalsätze*, şərt – *die Bedingungssätze* budaq cümlələri.

ƏSAS ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Ç.Qurbanlı, İ.Məmmədova, A.Məmmədova. Deutsch. 5-ci sinif. – Bakı, 2020.
2. F.Veysəlli, Z.Quliyev, İ.Məmmədova. Deutsch. 6-cı sinif. – Bakı, 2021.
3. S.Adişova. Deutsch. 6-cı sinif. – Bakı, 2021.
4. S.Adişova. Deutsch. 7-ci sinif. – Bakı, 2022.
5. İ.Məmmədova. Deutsch. 8-ci sinif. – Bakı, 2023.
6. F.Veysəlli, Z.Quliyev, İ. Məmmədova. Deutsch. 9-cu sinif. – Bakı, 2020.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. "Deutsch". Vəsait. "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı. 2019.
2. "Deutsch". Buraxılış imtahanı modelinə uyğun qiymətləndirmə vasitələri. "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı. 2020.
3. Məktəblinin almanca-azərbaycanca lüğəti, "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. Bakı, 2001.

FRANSIZ DİLİ

FONETİKA (LA PHONÉTIQUE)

Fransız dilinin səs tərkibi. Səs-hərf münasibətləri.

LEKSİKA (LE LEXIQUE)

Sözün leksik və qrammatik mənalari. Təkmənalı və çoxmənalı sözlər. Sinonimlər (*les synonymes*).

Antonimlər (*les antonymes*). Sabit söz birləşmələri.

Sözdüzlətmə (la dérivation). Suffikslərlə (-ment, -ièmə, -té, -ier, -ière və s.) və prefikslərlə (re-(ré-), in-, anti-, contre- və s.) düzələn sözlər.

GRAMMATİKA (LA GRAMMAIRE)

MORFOLOGİYA (LA MORPHOLOGIE)

İsim (le nom). İsmın əsas qrammatik əlamətləri. Ümumi və xüsusi isimlər. Sayılan və sayılmayan isimlər. Canlı və cansız isimlər. Kişi və qadın cinsli isimlər. Qadın cinsli isimlərin düzəldilməsi. İxtisas, peşə bildirən isimlərin qadın cinsinin düzəldilməsi.

İsimlərin tək və cəm forması. İsimlərin cəm formasının düzəldilməsi. Xüsusi qaydalar, o cümlədən -al, -au, -eau ilə bitən isimlərin cəm forması. Cəm şəkilçisi qəbul etməyən isimlər.

Artikl (l'article). Qeyri-müəyyən (*l'article indéfini*) və müəyyən (*l'article défini*) artikllər. Müəyyən artiklin qısa forması (*l'article élidé*).

Artiklin birləşmiş formaları (*les articles contractés*): au, aux, du, des.

Hissə bildirən artikllər (*les articles partitifs*): du, de la, de l'. İnkar formada, habelə kəmiyyət, çəki, həcm, ölçü və s. bildirən sözlərdən sonra hissə bildirən artiklin de ilə əvəzlənməsi. Sayılmayan isim qarşısında hissə bildirən artiklin müəyyən artikl ilə əvəzlənməsi halları.

Müəyyən artiklin le, la, l', les formalarının tamamlıq kimi işlənən əvəzliliklərin eyni formalarından fərqləndirilməsi; birləşmiş artiklin du formasının hissə bildirən du artiklindən fərqləndirilməsi; qeyri-müəyyən artiklin des formasının birləşmiş artiklin des formasından fərqləndirilməsi.

Artiklin de ilə əvəzlənməsi qaydaları.

Hissə bildirən artiklin sayılmayan isimlərdən əvvəl müəyyən artikl ilə əvəzlənməsi halları.

Artiklin işlədilməməsi halları.

Sifət (l'adjectif). Sifətin əsas qrammatik əlamətləri. Keyfiyyət sifətləri. Sifətin qadın cinsinin düzəldilməsi. Milliyyət bildirən sifətlərin qadın cinsi. Cinsə görə dəyişməyən sifətlər.

Sifətin cəm formasının düzəldilməsi; -al suffiksi

ilə bitən sifətlərin cəm formasının düzəldilməsi. Xüsusi hallar. Sifətin aid olduğu isimlə uzlaşma xüsusiyyətləri. Sifətin cümlədə yeri. İsmədən əvvəl işlənən sifətlər. *Quel (quelle, quels, quelles)* sifətinin aid olduğu sözlə uzlaşma xüsusiyyəti. Sifətin dərəcələri (*les degrés des adjectifs*). *Le plus* və *le moins* ilə ifadə olunan üstünlük dərəcəsi. *Bien, fort, extrêmement* ilə ifadə olunan mütləq üstünlük dərəcəsi. *Bon, mauvais* və *petit* sifətlərinin müqayisə və üstünlük dərəcələri.

Qeyri-müəyyən sifətlər: *plusieurs, tout, toute, tous, toutes*. *Tout* və *même* qeyri-müəyyən sifətlərinin işlənmə xüsusiyyətləri.

İşarə və mənsubiyyət sifətləri (determinatıfları).

Sifətin sintaktik funksiyaları.

Say (le nom de nombre). Miqdar və sıra sayları. Sıra saylarının düzəldilməsi və işlədilməsi.

Əvəzlilik (le pronom). Əvəzliliklərin növləri.

Şəxs əvəzlilikləri (*les pronoms personnels*). Şəxs əvəzliliklərinin vurğusuz və vurğulu formaları; onların işlənmə xüsusiyyətləri.

Sual əvəzlilikləri (*les pronoms interrogatifs*): *qui?*, *qui est-ce qui?*, *qu'est-ce qui?*, *qui est-ce que?*, *qu'est-ce que?*, *à qui?*, *de qui?*, *à quoi?*, *de quoi?* və s.

Qeyri-müəyyən əvəzliliklər (*les pronoms indéfinis*): *on, tout le monde, personne, tout, rien, chacun, quelqu'un, toutes, tous, autre, nul, tel* və s. Qeyri-müəyyən əvəzliliklərin işlənmə xüsusiyyətləri.

İşarə əvəzlilikləri (*les pronoms démonstratifs*).

Mənsubiyyət əvəzlilikləri (*les pronoms possessifs*).

Nisbi əvəzliliklər (*les pronoms relatifs*). Nisbi əvəzliliklərin sadə formaları: *qui, que, dont, où*.

En və *y* əvəzliliklərinin işlənmə xüsusiyyətləri; *en* əvəzlilik və sözünü kimi.

Zərf (l'adverbe). Zərfin quruluşca növləri: sadə və düzəltmə zərflər. Zərflərin mənaçı növləri: yer, zaman, tərz-i-hərəkət, təsdiq, inkar, miqdar və s. bildirən zərflər.

-ment suffiksi ilə tərz-i-hərəkət zərflərinin düzəldilməsi və bu zərflərin eyni suffiksle düzələn isimlərdən fərqləndirilməsi.

Plus de ..., *des milliers de ...* və s. köməyi ilə qeyri-müəyyən miqdarın ifadəsi.

Beaucoup, peu, assez, plus, trop və s. miqdar bildirən zərflərin feilin mürəkkəb zaman formalarında yeri.

Zərfin dərəcələri (*les degrés des adverbes*).

Müqayisə və üstünlük dərəcələrinin düzəldilməsi və işlədilməsi. *Beaucoup, peu, bien* zərflərinin müqayisə və üstünlük dərəcələrinin xüsusi yolla düzəldilməsi. *Souvent - plus souvent - le plus souvent -* zərfin şiddətləndirmə dərəcəsinin (*degré d'intensité*) ifadəsi kimi.

Feil (le verbe). Feilin xəbər şəkli zamanları.

Xəbər şəklinin sadə zaman formalarının (*le présent de l'indicatif, le futur simple, l'imparfait, le passé simple*) düzəldilməsi və işlədilməsi.

Xəbər şəklinin mürəkkəb keçmiş zaman forması: *le passé composé*: düzəldilməsi və işlədilməsi. *Être* köməkçi feili ilə düzələn mürəkkəb zaman formalarında feili sifətin (*le participe passé*) mübtəda ilə cinsə və kəmiyyətə görə uzlaşması. Keçmiş zaman feili sifətinin təyin kimi işlənmə xüsusiyyəti.

Futur proche (futur immédiat) və *passé récent (passé immédiat)* zaman formalarının düzəldilməsi və işlədilməsi.

Xəbər şəkli zamanlarının uzlaşması: indiki zaman planı (*plan du présent*).

Pronominal feillər (*les verbes pronominaux*) və onların feilin sadə və mürəkkəb zaman formalarında təsərif xüsusiyyətləri.

Modal feillər (*les verbes modaux*): *pouvoir, vouloir, devoir*. Modal feillərin təsərfi və işlənmə xüsusiyyətləri.

Feilin əmr şəkli (*l'impératif*). Əmr şəklinin təsdiq və inkar formaları.

Feilin şərt şəklinin indiki zamanı (*le conditionnel présent*): düzəldilməsi və işlədilməsi. Si bağlayıcısından sonra zaman uzlaşması.

Feilin arzu şəklinin indiki zamanının (*le subjonctif présent*) düzəldilməsi və işlədilməsi.

İşlək 3-cü qrup feillərinin (*venir, prendre, faire, être, avoir, aller, savoir, pouvoir, vouloir* və s.) *subjonctif présent* zamanında təsərfi.

Feilin məchul növü (*la voix passive*). Məchul növün düzəldilməsi və işlədilməsi.

Feilin icbar növü (*la voix factive*), İcbar növünün düzəldilməsi və işlədilməsi.

Feili sifətin formaları: indiki zaman feili sifəti (*le participe présent*), keçmiş zaman feili sifəti (*le participe passé*).

Feili bağlama (*le gérondif*).

Sözönlər (les prépositions): *à, avant, avec, après, de, devant, chez, pendant, par, pour, près de, sous, sur, parmi, entre, sans (sans+verbe; sans+nom), derrière, en, au milieu de, vers* (zaman və məkan mənalarda), *autour de, au-dessus de, au-dessous de, jusqu'à* (zaman və məkan mənalarda), *dans* (zaman və məkan mənalarda), *depuis* və s. Ölkə və şəhər adları qarşısında sözönlərin işlənmə

xüsusiyyətləri.

Bağlayıcılar (les conjonctions). Tabesizlik (*et, mais, car, ou, donc* və s.) və tabelilik (*quand, que, parce que, comme*) bağlayıcıları.

İnkar hissəcikləri: *ne ... pas, ne ... jamais, ne ... rien, ne ... plus, ne ... personne* və s.

SİNTAKSİS (LA SYNTAXE)

Sadə cümlə (*la proposition simple*). Sadə cümlənin mənacə növləri: nəqli, sual və əmr cümlələri. Nəqli cümlədə söz sırası.

Sual cümlələrinin düzəldilməsi qaydaları.

Ümumi suallı cümlələr: sual intonasiası vasitəsi ilə düzələn sual cümlələri; *est-ce que* sual ifadəsinin köməyi ilə düzələn sual cümlələri; inversiya üsulu ilə düzələn sual cümlələri: sadə və mürəkkəb inversiya. Sual cümlələrində söz sırası.

Cümlənin baş üzvləri. Mübtəda (*le sujet*). Canlı və cansız isimlə ifadə olunan mübtədanın sualları.

Xəbər (*le prédicat*). Feili xəbər (*le prédicat verbal*). Feili xəbərin sualları. İsmi xəbər (*le prédicat nominal*). İsmi xəbərin quruluşu. İsmi xəbərin sualları: cansız və canlı isimlərlə ifadə olunmuş ad hissənin sualları (*Qu'est-ce que c'est? Qui est-ce?*); sifətlə ifadə olunmuş ad hissənin sualı (*Comment?*); rəng bildirən sifətlə ifadə olunmuş ad hissənin sualı (*De quelle couleur ...?*); sayla ifadə olunmuş ad hissənin sualı (*Combien?*).

Vasitəsiz və vasitəli tamamlıqlar (*les compléments d'objet direct et indirect*). Canlı və cansız isimlə ifadə olunan vasitəsiz və vasitəli tamamlıqların sualları. Şəxs əvəzlilikləri ilə ifadə olunmuş vasitəsiz və vasitəli tamamlıqların işlənmə xüsusiyyətləri.

Təyin (*le complément attributif*). Təyinə verilən sual sözünün aid olduğu sözlə cinsə və kəmiyyətə görə uzlaşması (*Quel, quelle, quels, quelles*). Sayla ifadə olunan təyinin sualları. *Combien de* ilə başlanan sual cümlələrində söz sırası.

Zərflilər (*les compléments circonstanciels*). Tərzi-hərəkət, zaman, yer və səbəb zərflilərinin işlənmə xüsusiyyətləri; *-ment* suffiksi ilə düzələn tərzi-hərəkət zərfliləri. *Car* və *à cause de* ilə səbəbin ifadəsi.

Əmr cümlələri (*les propositions impératives*). Əmr cümlələrinin təsdiq və inkar formalarının düzəldilməsi. Əmr cümlələrində söz sırası.

İnkar cümlələri (*les propositions négatives*). *ne ... pas, ne ... rien, ne ... personne, ne ... jamais* və s. vasitəsi ilə düzəldilən inkar cümlələri.

Ne ... que məhdudlaşdırıcı ədat kimi.

C'est ... qui, c'est ... que vasitəsi ilə mənanın xüsusi nəzərə çarpdırılması.

Voici və *voilà* ilə işlənən cümlələrdə söz sırası.

Şəxssiz cümlələr (*les propositions imperson-*

nelles) və şəxssiz feillər (*les verbes impersonnels*). *Il* şəxssiz əvəzliyinin cümlədə rolu. Yalnız şəxssiz formada işlənən feillər. Həm şəxssiz və həm də şəxsi formada işlənən feillər.

Il y a ifadəsinin təsdiq, sual və inkar formaları.

Məsdər cümlələri (*les propositions infinitives*).

Tabesiz mürəkkəb cümlələr (*les phrases de coordination*). Tabeli mürəkkəb cümlələr (*les phrases de subordination*).

Tamamlıq budaq cümləsi (*la proposition subordonnée complétive*).

Quand və *dès que* ilə işlənən zaman budaq cümlələri.

Təyin budaq cümləsi (*la proposition subordonnée relative*).

Comme və *parce que* ilə işlənən səbəb budaq cümlələri (*les propositions subordonnées de cause*).

Əlavə (*l'apposition*). Əlavənin işlənmə xüsusiyyətləri.

Nitq etiketləri.

ƏSAS ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. A.Həsənova, S.İsazadə, M.Şükürova. *Le français*, 5-ci sinif. – Bakı, 2020.
2. Ç.Babaxanova, B.İsmayılov, R.İsayeva. *Le français*, 6-cı sinif. – Bakı, 2021.
3. İ.Şiriyeva. *Le français*, 6-cı sinif. – Bakı, 2021.
4. İ.Şiriyeva. *Le français*, 7-ci sinif. – Bakı, 2022.
5. İ.Şiriyeva, K.Rizvanova. *Le français*, 8-ci sinif. – Bakı, 2023.
6. Ç.Babaxanova, R.İsayeva, B.İsmayılov. *Le français*, 9-cu sinif. – Bakı, 2020.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. “*Le Français*” Vəsait. “*Abituriyent*” jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı. 2019.
2. “*Le Français*”. Buraxılış imtahanı modelinə uyğun qiymətləndirmə vasitələri. “*Abituriyent*” jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı. 2020.
3. Məktəblinin fransızca-azərbaycanca və azərbaycanca-fransızca lüğəti, “*Abituriyent*” jurnalının xüsusi buraxılışı. Bakı, 2010.

Rus dilİ

Фонетика. Орфоэпия. Орфография. Графика.

Звуки речи и буквы. Гласные звуки. Правописание безударных гласных *о* и *е*. Согласные звуки (твёрдые и мягкие, звонкие и глухие).

Оглушение и озвончение согласных.

Буквы, не обозначающие звуков речи (*ь, ъ*). Функции буквы *ь*: смягчающая (*большой, гость*), разделительная (*семья, компьютер, пьеса, ружьё*), грамматическая (*ночь, рождь, вещь, брошь*). Разделительная функция буквы *ъ* (*подъём, объяснение*).

Гласные с двойной функцией (*е, ё, ю, я*).

Правописание гласных после шипящих *ж, ш, ч, щ* (*жизнь, машина, чашка, рожа, чудо, щука*) и *ц* (*цирк, цифра, цыплёнок*).

Лексикология.

Лексическое значение слова.

Прямое и переносное значение слова (*золотое кольцо – золотое сердце, тяжёлая сумка – тяжёлая жизнь*).

Синонимы. Антонимы.

Состав слова.

Основа и окончание. Корень. Приставка (*о-, от-, до-, у-, по-, под-, про-, за-, на-, над-, в- (во-), с- (со-), вы-, к-, при-, пре-, пере-*). Суффикс (*-тель, -арь, -ость, -еть, -ок, -ник, -ик, -чик, -щик, -ниц-, -ан-, -ян-, -к-, -ск-*).

Грамматика.

Морфология. Самостоятельные части речи.

Имя существительное.

Собственные (*Азербайджан, Каспий, Таир, Лейла* и др.) и нарицательные (*площадь, гений, мужество*), одушевлённые (*дочь, люди, медведь, орёл*) и неодушевлённые (*страна, озеро, шахматы, народ, молодёжь*) существительные.

Род имён существительных: мужской (*портрет, юноша, дядя, герой, воробей, гений, октябрь, учитель, плащ, путь, словарь, гость*); женский (*парта, земля, армия, радость, свежесть, роль, жизнь, ночь, помощь, мышь, молодёжь, тетрадь, метель*); средний (*дело, море, ружьё, здание*), а также существительные среднего рода на *-мя*: *имя, время, знамя, пламя, племя, семя* и др.).

Число имён существительных (*газета – газеты, земля – земли, учебник – учебники, дом –*

дома́, нация – нации, герой – герои, гений – гении, цель – цели, мать – матери, дочь – дочери, сын – сыновья, отец – отцы, здание – здания, поле – поля, озеро – озёра, яблоко – яблоки, плечо – плечи, ухо – уши, дерево – деревья, день – дни, учитель – учителя, имя – имена, человек – люди, ребёнок – дети). Существительные, имеющие форму: а) только единственного числа (*нефть, дружба, плавание, листва, детвора*); б) только множественного числа (*каникулы, сутки, ножницы, чернила*).

Склонение имён существительных. Разносклоняемые (*имя, знамя, путь* и др.) и особо склоняемые существительные (*история, задание, сценарий*).

Несклоняемые существительные (*такси, кафе, пальто*).

Имя прилагательное.

Общее понятие о прилагательных (*большой, белый, высокий, тихий, деревянный, книжный, утренний, зимний, лесной, медвежий, мамин*).

Склонение прилагательных. Согласование прилагательных с существительными в роде, числе и падеже (*интересный спектакль, интересная работа, интересное занятие, интересные книги*).

Имя числительное.

Числительные (*один, одиннадцать, сто, двести тридцать, первый, второй, третий, одиннадцатый, сотый, двести тридцатый* и т.д.). Склонение числительных.

Употребление числительных с существительными (*один день, одна дорога, одно слово, одни сутки; два друга, два слова, две подруги; оба спортсмена, оба окна, обе сестры; десять книг, сто дней, тысяча килограммов; первая учительница, первый звонок, первое число, первые каникулы; один год, два – три – четыре года; пять – двадцать лет, сто сорок лет, тысяча лет* и т.д.).

Местоимение.

Личные (*я, ты, он, она, оно, мы, вы, они*), притяжательные (*мой, твой, свой, наш, ваш, его, её, их*), указательные (*этот, тот, столько, такой*), вопросительные (*кто? что? какой? который? чей? сколько?*) и др. местоимения.

Склонение местоимений.

Глагол.

Неопределённая форма глагола (*говорить,*

читать, заболеть, писать, пить, спать, хотеть, бежать, дать, есть, сесть, найти, печь, нести, везти, крикнуть).

Возвратные глаголы (учиться, смеяться, бороться, улыбаться).

Вид глагола. Несовершенный и совершенный вид (рассказывать – рассказать, приносить – принести, решать – решить, объяснять – объяснить, толкать – толкнуть, строить – построить, говорить – сказать и т.д.).

Время глагола: настоящее (играет, идёт, может, пьёт, ест, везёт, несёт, спасает, печёт, умывается); прошедшее (играл, шёл, мог, пил, ел, нёс, вёз, принёс, привёз, спас, испёк, умылся); будущее (будет играть, сыграет; будет идти, пойдёт; сможет; будет пить, выпьет; будет есть, съест; будет везти, привезёт; будет нести, принесёт; будет спасать, спасёт; будет печь, испечёт; будет умываться, умоемся).

Спряжение глагола (изменение глаголов настоящего и будущего времени по лицам и числам).

К I спряжению относятся глаголы, у которых неопределённая форма оканчивается на **-ать, -еть, -оть, -уть, -ять, -ыть** (решать, болеть, колоть, объявлять, заниматься, обмануть, открыть, улыбнуться и т.д.).

I спряжение (знать – я знаю, ты знаешь, он (она) знает, мы знаем, вы знаете, они знают; открыть – я открою, ты откроешь, он (она) откроет, мы откроем, вы откроете, они откроют; заниматься – я занимаюсь, ты занимаешься, он (она) занимается, мы занимаемся, вы занимаетесь, они занимаются; одеться – я оденусь, ты оденешься, он (она) оденется, мы оденемся, вы оденетесь, они оденутся; улыбнуться – я улыбнусь, ты улыбнёшься, он (она) улыбнётся, мы улыбнёмся, вы улыбнётесь, они улыбнутся и т.д.).

Ко II спряжению относятся глаголы, у которых неопределённая форма оканчивается на **-ить** (говорить, чинить, повторить).

II спряжение (строить – я строю, ты строишь, он (она) строит, мы строим, вы строите, они строят; вылечить – я вылечу, ты вылечишь, он (она) вылечит, мы вылечим, вы вылечите, они вылечат; учиться – я учусь, ты учишься, он (она) учится, мы учимся, вы учитесь, они учатся; беспокоить – я беспокою, ты беспокоишь, он (она) беспокоит, мы беспокоим, вы беспокоите, они беспокоят и т.д.).

Глаголы-исключения: брить, стелить (I спряжение); гнать, держать, дышать, слышать,

терпеть, обидеть, видеть, ненавидеть, зависеть, вертеть, смотреть (II спряжение).

Разноспрягаемые глаголы (хотеть – я хочу, ты хочешь, он (она) хочет, мы хотим, вы хотите, они хотят; бежать – я бегу, ты бежишь, он (она) бежит, мы бежим, вы бежите, они бегут).

Особо спрягаемые глаголы (дать – я дам, ты daiшь, он (она) даст, мы дадим, вы дадите, они дадут; есть – я ем, ты eшь, он (она) ест, мы едим, вы едите, они едят).

Наречие.

Наречия, отвечающие на вопросы когда? где? куда? откуда? как? почему? отчего? зачем? для чего? с какой целью? сколько? и т.д.: завтра, утром, поздно, здесь, далеко, вдали, рядом, направо, вверх, отсюда, вслух, медленно, сгоряча, специально, назло, много, слишком, мало, очень и т.д.

Служебные части речи.

Предлоги: на, за, в (во), у, из, до, после, мимо, вокруг, возле, из-за, через, около, напротив, по, к (ко), с (со), над, под, перед, о (об, обо) и т.д.

Союзы и союзные слова: и, а, но, сколько, пока, так как, потому что, чтобы, поэтому, если, если бы, хотя, несмотря на то что, как, где, куда, откуда, когда, какой, который и др.

Частица.

Употребление частиц бы (б), не, ни и др.

Синтаксис.

Простое предложение.

Типы предложений по цели высказывания: повествовательные, вопросительные, побудительные.

Сложное предложение.

Сложные предложения с союзами и союзными словами и, а, но, сколько, пока, так как, потому что, чтобы, поэтому, если, если бы, хотя, несмотря на то что, как, где, куда, откуда, когда, какой, который и др.

Диалог.

СПИСОК ОСНОВНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Мамедова Д., Керимли Н. Русский язык. Учебник для 5 класса. – Баку, 2020.
2. Бедалов Ч., Бедалова Н., Гусейнова С. Русский язык. Учебник для 6 класса. – Баку, 2021.
3. Мамедова Д., Керимли Н., Зейналова М. Русский язык. Учебник для 6 класса. – Баку, 2021.
4. Мамедова Д., Керимли Н., Русский язык. Учебник для 7 класса. – Баку, 2022.

5. Пашаева А., Алиева С., Зейналова Н. Русский язык. Учебник для 8 класса. – Баку, 2023.
6. Пашаева А., Алиева С., Зейналова Н. Русский язык. Учебник для 9 класса. – Баку, 2020.
-

**СПИСОК ДОПОЛНИТЕЛЬНОЙ
ЛИТЕРАТУРЫ**

1. “Rus dili”. Пособие. Приложение к 1-му номеру журнала “Абитуриент”. – Баку, 2019.
2. “Rus dili”. Buraxılış imtahanı modelinə uyğun qiymətləndirmə vasitələri. Приложение к 1-му номеру журнала “Абитуриент”. – Баку, 2020.

ƏRƏB DİLİ

Səs-hərflər münasibəti. Qısa və uzun saitlər. Saitlərin yazıda ifadəsi. Hərəkətlər-الحركات. Azərbaycan dilində oxşarı olan və olmayan ərəb dili samitləri. Bəzi ərəb dili samitlərindən əvvəl və ya sonra gələn [ə], [a], [i] və [ı] saitlərinin qalınlaşması. İkişəkili və dördşəkili hərflər. Şəmsiyyə və qəməriyyə samitlər الحروف الشمسية - والحروف القمرية. [au] diftonqu və [ey] səs birləşməsi. **Əlif, vav** və **yə** hərflərinin vəzifələri حروف العلة: واو, ياء.

Həmzə samiti-الهمزة. Dayaqsız və dayaqlı həmzə. Heca. Vurğu.

LEKSİKA

Sözün orfoqrafik xüsusiyyəti. Sözün kök və əlavə samitləri. Ərəb dilində sözlərin əsasən üç və ya dörd, bəzən isə iki samitdən ibarət olması, sinonimlər (الترادفات), antonimlər (الاضداد) və omonim sözlər. Sabit söz modelləri. Xüsusi işlənmə qaydaları olan leksik vahid (gəlinə isə... ف... ف... ifadəsi.). İfadələr.

GRAMMATİKA (النحو)

MORFOLOGİYA (الصرف)

İsim (الاسم). Ümumi isim (اسم الجنس). Xüsusi isim (اسم التذكير والتانيث) İsimlərin qrammatik cinsi الاسماء إسمائهم. Qrammatik cinsin mənağa görə fərqləndirilməsi. Müəkkər və müənnəs isimlər (الاسماء المذكر والمؤنث). İsmi müəyyənliyi və qeyri-müəyyənliyi (المعرفة). Ad qruplu sözlərin təkli (المفرد), təsniiyəsi (المتنى) və cəmi (الجمع). Düzgün cəm (الجمع السالم) və sınıq cəm (الجمع المكسر). İsmi hallanma növləri (انواع اعراب): üçhallı hallanma, ikihallı hallanma (غير المنصرف), tərkibi hallanma, hallanmayan ad qruplu sözlər. İkihallı sözlərin üçhallıya çevrilməsi. Sabit modelli isimlər. Məkan və ya zaman bildirən isim modelləri (اسم المكان والزمان) Alət bildirən isim modelləri (اسماء الالات).

Sifət (الصفة). Nisbi sifətlər (الاسم المنسوب) Rəng və ya fiziki nöqsan bildirən sifətlər. Sifətin qrammatik cinsi (انواع) (التذكير والتانيث في الصفة). Sifətin hallanma növləri (اعراب الصفة) Üç hallı sifətlər. İkihallı sifətlər.

غیر sözü ilə başlanan mürəkkəb sifətlər. Sifətin müqayisə dərəcəsi.

Say (عدد). Sıra sayları (الاعداد الترتيبية) və onların işlədilmə qaydası. Saatların dəqiqələrlə birlikdə ifadəsi. Ayın, ilin tarixlərinin göstərilməsi. Miqdar sayları (الاعداد الاصلية) və onların isimlərlə işlədilməsinə görə dörd qrupa bölünməsi.

Əvəzlik (ضمير). Şəxs əvəzliləri (الضمائر المنفصلة), işarə əvəzliləri (الاسماء الاشارة) və sual sözləri (ادوات الاستفهام). İşarə əvəzlilərinin mübtəda və təyin kimi işlədilməsi. Bitişən əvəzlilər (الضمائر المتصلة). Bitişən

əvəzlilərin ön qoşmalar, köməkçi nitq hissələri, isimlər və feillərlə işlədilməsi. Bitişən əvəzlilərin «öz» mənasını bildirməsi. III şəxs əvəzlilərinin ismi cümlədə xəbər şəkilçisi kimi işlədilməsi.

Zərf (الظرف). Zərflərin təsirlik hal vasitəsi ilə əmələ gəlməsi və önqoşmalı zərflər.

Feil (الفعل). Ərəb dilində feillərin üçsamitli (الافعال) və ya dördsamitli (الافعال الرباعية) olması. Salim feillər (الفعل المجرد) və düzəltmə feillər (الفعل المزيد فيه). I bab üçsamitli və dördsamitli salim feil modelləri. I bab salim feillərin keçmiş zamanı (الفعل الماضي), indiki-gələcək zamanı (المستقبل) və qəti-gələcək zamanı (الفعل المضارع). Feilin zamanlarının inkar formaları (نهي الفعل). Üçsamitli salim feillərin düzəltmə babları (الفعل المزيد فيه). Düzəltmə bab feillərinin

keçmiş və indiki-gələcək zamanda təsrifi (تصريف الفعل المزيد فيه في الماضي والمضارع) Ön qoşmalı feillər. Təsirli feillər (الفعل المتعدي) və təsirsiz feillər (الفعل اللازم).

Köməkçi nitq hissələri (الحروف) Bağlayıcılar, ön qoşmalar حروف الجر və onların cümlədə rolu, birləşən və ayrı yazılan ön qoşmalar. Ədatlar (الادوات). İnkər ədatları (أدوات النهي) لا və ما inkar ədatlarının işlədilməsi.

SİNTAKSİS

Söz birləşməsi. Uzlaşan təyini söz birləşməsi عبارة (الاضافة وانواعها). İzafət və onun növləri (نعتية مطابقة). Çoxtərəfli izafət. Həmcins üzvlü izafət. Tərəflərindən biri isim olmayan izafət. Qarışıq təyini söz birləşmələri.

Cümlənin baş üzvləri və onların ifadə vasitələri. Tərkibi xəbər.

İsmi cümlə-الجملة الاسمية. Xəbərin ad qruplu sözlə (isim, sifət, say, əvəzlik və zərf) ifadə edilməsi. Sadə müxtəsər ismi cümlədə söz sırası ترتيب الكلمات في الجملة الاسمية البسيطة).

Sual cümləsi (الجملة السؤالية). Sual cümləsinin ifadə vasitələri.

Feili cümlə (الجملة الفعلية). Feili cümlələrdə söz sırası

Mürəkkəb cümlə (الجملة المركبة). Mübtəda, zaman, tamamlıq (الجملة الواقعة مفعولا به), budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrin yaranma üsulları.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. V.Məmmədaliyev, N.Cəlilova. Ərəb dili. 1-ci sinif. Bakı, 2008
2. V.Məmmədaliyev, R.Cəlilov, N.Cəlilova. Ərəb dili. 2-ci sinif. Bakı, 2010, 2018
3. V.Məmmədaliyev, R.Cəlilov, N.Cəlilova. Ərəb dili. 3-cü sinif. Bakı, 2011, 2018
4. V.Məmmədaliyev, R.Cəlilov, N.Cəlilova. Ərəb dili. 4-cü sinif. Bakı, 2012, 2018
5. V.Məmmədaliyev, R.Cəlilov, N.Cəlilova. Ərəb dili. 5-ci sinif. Bakı, 2015
6. Ə.Məmmədov. Ərəb dili. 2-ci sinif. Bakı, 1993
7. Ə.Məmmədov. Ərəb dili. 3-cü sinif. Bakı, 1992
8. Ə.Məmmədov. Ərəb dili. 4-cü sinif. Bakı, 1992
9. Ə.Məmmədov. Ərəb dili. 5-ci sinif. Bakı, 1993
10. Ə.Məmmədov. Ərəb dili. 6-cı sinif. Bakı, 1994

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. "Ərəb dili" (Yeni təhsil proqramı (kurikulum) üzrə imtahanlara hazırlaşanlar, yuxarı sinif şagirdləri və müəllimlər üçün vəsait). "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı. 2019.

PROQRAMA ƏLAVƏ

(QRAMMATİK TERMLƏR LÜĞƏTİ)

1. Fonetika	علم الأصوات اللغوية
2. Ərəb hərfləri	الحُرُوف العَرَبِيَّة
3. Azərbaycan dilində oxşarı olan və olmayan ərəb hərfləri	الحُرُوف العَرَبِيَّة الْمُتَشَابِهَةُ و غَيْر الْمُتَشَابِهَةِ بِالْحُرُوف الأَدْرُجِيَّة
4. Səs	صَوْت (أصوات)
5. Hərəkələr	الحَرَكَات
6. Fəthə	فَتْحَة
7. Kəsre	كَسْرَة
8. Damma	ضَمَّة
9. Sükun	حَرَمٌ
10. Təşdid	شَدَّة ، تَشْدِيد
11. Uzunluq bildirən hərf(lər)	حرف(حروف) المَدِّ
12. Samit hərf	حرف صَامِت
13. Sait hərf	حرف صَوْتِي

14. Zəif hərflər	حروف العلة
15. Şəmsiyyə və qəməriyyə samitlər	الحُرُوف الشَّمْسِيَّة وَ الحُرُوف القَمَرِيَّة
16. Əlif, vav və yə hərflərinin vəzifələri	وُظَائِف حُرُوف ا، و، ي
17. Diftonq	إِدْغَام حَرْفِي الْعِلَّة
18. Birləşdirici həmzə	هَمْزَة الوَصْل
19. Ayırıcı həmzə	هَمْزَة الْقَطْع
20. Dayaqsız həmzə	هَمْزَة عَلَى السَّطْرِ
21. Dayaqlı həmzə	هَمْزَة عَلَى الْحَرْفِ
22. Həmzə dayağı	إِزْتِكَازٌ لِلْهَمْزَة
23. Heca	مَقْطَع (مَقَاطِع) كَلِمَة
24. Vurğu	الْتَبَرَة
25. Kök samiti	حرف أصْلِي
26. Leksika	مَتْنُ اللُّغَة
27. İsim	الاسم
28. Sözüün kök və əlavə samitləri	الحروف الأصلية و المَزِيدَة للكلمات
29. Üçsamitli	ثَلَاثِيَّة الأَصْل
30. Dördsamitli	رُبَاعِيَّة الأَصْل
31. Sinonimlər	(المُتَرَادِف)ات
32. Antonimlər	ضِدُّ (أَضْدَادٌ)، مُضَادُّ
33. Omonimlər	مُسْتَرَك (ات) لَفْظِي
34. Model (lər)	وَزْنٌ (أَوْزَانٌ)، قَلِيب، صِيغَة (صِيغ)، مِقْيَاس (مِقْيَاس)
35. Modelə uyğun	مُوزُون
36. Qrammatika	علم النَحْو
37. İsim	الاسم
38. Xüsusi isim	إِسْم العِلْم
39. Ümumi isim	إِسْم الجِنْس
40. Tə-mərbutə	تَاء مَرْبُوطَة
41. Müənnəs söz	كَلِمَة مُؤَنَّنَة
42. Müzəkkər söz	كَلِمَة مُذَكَّرَة
43. Müənnəslik əlaməti	عَلَامَة التَّأْنِيث
44. Müəyyənlik	المُعْرِفَة
45. Müəyyənlik artıqlı	"ال" المعرفة
46. Qeyri-müəyyənlik	النَّكْرَة
47. Tək	المُفْرَد
48. Təsniyə	المُتَنَّى ، التَّنْثِيَة
49. Cəm	الجَمْع

50. Düzgün cəm	الجمع السَّامِ	50. Düzgün cəm	الجمع السَّامِ	50. Düzgün cəm	الجمع السَّامِ
51. Sınıq cəm	الجمع المُكْسَر	51. Sınıq cəm	الجمع المُكْسَر	51. Sınıq cəm	الجمع المُكْسَر
52. Hallanma	الإعراب ، الصَّرْف	52. Hallanma	الإعراب ، الصَّرْف	52. Hallanma	الإعراب ، الصَّرْف
53. Adlıq hal	مَرْفُوع	53. Adlıq hal	مَرْفُوع	53. Adlıq hal	مَرْفُوع
54. Yiyəlik hal	مَجْرُور	54. Yiyəlik hal	مَجْرُور	54. Yiyəlik hal	مَجْرُور
55. Təsirlik hal	مَنْصُوب	55. Təsirlik hal	مَنْصُوب	55. Təsirlik hal	مَنْصُوب
56. Əvəzedici tənvin	تَنْوِينُ الْعَوَظِ	56. Əvəzedici tənvin	تَنْوِينُ الْعَوَظِ	56. Əvəzedici tənvin	تَنْوِينُ الْعَوَظِ
57. Üçhallı	مُنْصَرَفٌ بِثَلَاثِ عِلَامَاتِ الإِعْرَابِ	57. Üçhallı	مُنْصَرَفٌ بِثَلَاثِ عِلَامَاتِ الإِعْرَابِ	57. Üçhallı	مُنْصَرَفٌ بِثَلَاثِ عِلَامَاتِ الإِعْرَابِ
58. İkihallı	غَيْرُ الْمُنْصَرَفِ	58. İkihallı	غَيْرُ الْمُنْصَرَفِ	58. İkihallı	غَيْرُ الْمُنْصَرَفِ
59. Hal əlaməti olmayan	بِلاَ عِلَامَةِ الصَّرْفِ	59. Hal əlaməti olmayan	بِلاَ عِلَامَةِ الصَّرْفِ	59. Hal əlaməti olmayan	بِلاَ عِلَامَةِ الصَّرْفِ
60. Məkan və zaman bildirən isimlər	أَسْمَاءُ الْمَكَانِ وَالزَّمَانِ	60. Məkan və zaman bildirən isimlər	أَسْمَاءُ الْمَكَانِ وَالزَّمَانِ	60. Məkan və zaman bildirən isimlər	أَسْمَاءُ الْمَكَانِ وَالزَّمَانِ
61. Alət bildirən isimlər	أَسْمَاءُ الْأَلَاتِ	61. Alət bildirən isimlər	أَسْمَاءُ الْأَلَاتِ	61. Alət bildirən isimlər	أَسْمَاءُ الْأَلَاتِ
62. Sifət	الصِّفَةُ ، النَّعْتُ	62. Sifət	الصِّفَةُ ، النَّعْتُ	62. Sifət	الصِّفَةُ ، النَّعْتُ
63. Nisbi sifətlər	الِإِسْمِ الْمُنْسُوبِ	63. Nisbi sifətlər	الِإِسْمِ الْمُنْسُوبِ	63. Nisbi sifətlər	الِإِسْمِ الْمُنْسُوبِ
64. Mürəkkəb sifət	الصفة المركبة	64. Mürəkkəb sifət	الصفة المركبة	64. Mürəkkəb sifət	الصفة المركبة
65. Müqayisə dərəcəsi	دَرَجَةُ التَّفْضِيلِ النَّسْبِيِّ	65. Müqayisə dərəcəsi	دَرَجَةُ التَّفْضِيلِ النَّسْبِيِّ	65. Müqayisə dərəcəsi	دَرَجَةُ التَّفْضِيلِ النَّسْبِيِّ
66. Üstünlük dərəcəsi (təsviri)	إِسْمُ التَّفْضِيلِ (التَّصْوِيرِي)	66. Üstünlük dərəcəsi (təsviri)	إِسْمُ التَّفْضِيلِ (التَّصْوِيرِي)	66. Üstünlük dərəcəsi (təsviri)	إِسْمُ التَّفْضِيلِ (التَّصْوِيرِي)
67. Rəng və fiziki nöqsan bildirən sifətlər	إِسْمُ اللَّوْنِ وَنُقْصِ أَعْضَاءِ الْبَدَنِ	67. Rəng və fiziki nöqsan bildirən sifətlər	إِسْمُ اللَّوْنِ وَنُقْصِ أَعْضَاءِ الْبَدَنِ	67. Rəng və fiziki nöqsan bildirən sifətlər	إِسْمُ اللَّوْنِ وَنُقْصِ أَعْضَاءِ الْبَدَنِ
68. Say(lar)	عَدَدٌ (الأعداد)	68. Say(lar)	عَدَدٌ (الأعداد)	68. Say(lar)	عَدَدٌ (الأعداد)
69. Sıra sayları	الأعداد التَّرتِيبِيَّةُ	69. Sıra sayları	الأعداد التَّرتِيبِيَّةُ	69. Sıra sayları	الأعداد التَّرتِيبِيَّةُ
70. Miqdar sayları	الأعداد الأَصْلِيَّةُ	70. Miqdar sayları	الأعداد الأَصْلِيَّةُ	70. Miqdar sayları	الأعداد الأَصْلِيَّةُ
71. Sayılan (isim)	المَعْدُود	71. Sayılan (isim)	المَعْدُود	71. Sayılan (isim)	المَعْدُود
72. Əvəzlik(lər)	الضَّمِير (الضَّمَائِرُ)	72. Əvəzlik(lər)	الضَّمِير (الضَّمَائِرُ)	72. Əvəzlik(lər)	الضَّمِير (الضَّمَائِرُ)
73. Şəxs əvəzlilikləri	الضمائر المنفصلة	73. Şəxs əvəzlilikləri	الضمائر المنفصلة	73. Şəxs əvəzlilikləri	الضمائر المنفصلة
74. Bitişən əvəzliliklər	الضمائر المُنْصَلَة	74. Bitişən əvəzliliklər	الضمائر المُنْصَلَة	74. Bitişən əvəzliliklər	الضمائر المُنْصَلَة
75. I şəxs	مُتَكَلِّم (ة)	75. I şəxs	مُتَكَلِّم (ة)	75. I şəxs	مُتَكَلِّم (ة)
76. II şəxs	مُخَاطَبٌ (ة)	76. II şəxs	مُخَاطَبٌ (ة)	76. II şəxs	مُخَاطَبٌ (ة)
77. III şəxs	غَائِب (ة)	77. III şəxs	غَائِب (ة)	77. III şəxs	غَائِب (ة)
78. İşarə əvəzlilikləri	إِسْم (أَسْمَاء) الْإِشَارَة	78. İşarə əvəzlilikləri	إِسْم (أَسْمَاء) الْإِشَارَة	78. İşarə əvəzlilikləri	إِسْم (أَسْمَاء) الْإِشَارَة
79. Sual əvəzliyi	إِسْم (حَرْف) الاسْتِفْهَام	79. Sual əvəzliyi	إِسْم (حَرْف) الاسْتِفْهَام	79. Sual əvəzliyi	إِسْم (حَرْف) الاسْتِفْهَام
80. Zərf	الظَّرْف (الظَّرُوف)	80. Zərf	الظَّرْف (الظَّرُوف)	80. Zərf	الظَّرْف (الظَّرُوف)
81. Feil	الفِعْل (الأفعال)	81. Feil	الفِعْل (الأفعال)	81. Feil	الفِعْل (الأفعال)
82. Üç kök samitli feil	الفعل الثلاثي الأصل	82. Üç kök samitli feil	الفعل الثلاثي الأصل	82. Üç kök samitli feil	الفعل الثلاثي الأصل
83. Dörd kök samitli feil	الفعل الرباعي الأصل	83. Dörd kök samitli feil	الفعل الرباعي الأصل	83. Dörd kök samitli feil	الفعل الرباعي الأصل
84. Feilin birinci kök	فَاءُ الْفِعْلِ	84. Feilin birinci kök	فَاءُ الْفِعْلِ	84. Feilin birinci kök	فَاءُ الْفِعْلِ
85. Feilin ikinci kök	Feilin ikinci kök	85. Feilin ikinci kök	Feilin ikinci kök	85. Feilin ikinci kök	Feilin ikinci kök
86. Feilin üçüncü kök	Feilin üçüncü kök	86. Feilin üçüncü kök	Feilin üçüncü kök	86. Feilin üçüncü kök	Feilin üçüncü kök
87. Sadə feil(I bab)	Sadə feil(I bab)	87. Sadə feil(I bab)	Sadə feil(I bab)	87. Sadə feil(I bab)	Sadə feil(I bab)
88. Düzəltmə bab feillər	Düzəltmə bab feillər	88. Düzəltmə bab feillər	Düzəltmə bab feillər	88. Düzəltmə bab feillər	Düzəltmə bab feillər
89. Bab	Bab	89. Bab	Bab	89. Bab	Bab
90. İndiki zamanda olan feil	İndiki zamanda olan feil	90. İndiki zamanda olan feil	İndiki zamanda olan feil	90. İndiki zamanda olan feil	İndiki zamanda olan feil
91. Keçmiş zamanda olan feil	Keçmiş zamanda olan feil	91. Keçmiş zamanda olan feil	Keçmiş zamanda olan feil	91. Keçmiş zamanda olan feil	Keçmiş zamanda olan feil
92. Gələcək zamanda olan feil	Gələcək zamanda olan feil	92. Gələcək zamanda olan feil	Gələcək zamanda olan feil	92. Gələcək zamanda olan feil	Gələcək zamanda olan feil
93. Feilin inkarı	Feilin inkarı	93. Feilin inkarı	Feilin inkarı	93. Feilin inkarı	Feilin inkarı
94. Təsirli feil	Təsirli feil	94. Təsirli feil	Təsirli feil	94. Təsirli feil	Təsirli feil
95. Təsirsiz feil	Təsirsiz feil	95. Təsirsiz feil	Təsirsiz feil	95. Təsirsiz feil	Təsirsiz feil
96. Ön qoşma(lar)	Ön qoşma(lar)	96. Ön qoşma(lar)	Ön qoşma(lar)	96. Ön qoşma(lar)	Ön qoşma(lar)
97. Bağlayıcı(lar)	Bağlayıcı(lar)	97. Bağlayıcı(lar)	Bağlayıcı(lar)	97. Bağlayıcı(lar)	Bağlayıcı(lar)
98. Ədat(lar)	Ədat(lar)	98. Ədat(lar)	Ədat(lar)	98. Ədat(lar)	Ədat(lar)
99. Sual ədatları	Sual ədatları	99. Sual ədatları	Sual ədatları	99. Sual ədatları	Sual ədatları
100. İnkə ədat(lar)ı	İnkə ədat(lar)ı	100. İnkə ədat(lar)ı	İnkə ədat(lar)ı	100. İnkə ədat(lar)ı	İnkə ədat(lar)ı
101. Uzlaşan təyini söz birləşməsi	Uzlaşan təyini söz birləşməsi	101. Uzlaşan təyini söz birləşməsi	Uzlaşan təyini söz birləşməsi	101. Uzlaşan təyini söz birləşməsi	Uzlaşan təyini söz birləşməsi
102. Uzlaşma	Uzlaşma	102. Uzlaşma	Uzlaşma	102. Uzlaşma	Uzlaşma
103. Təyinlənən (isim)	Təyinlənən (isim)	103. Təyinlənən (isim)	Təyinlənən (isim)	103. Təyinlənən (isim)	Təyinlənən (isim)
104. Söz birləşməsi	Söz birləşməsi	104. Söz birləşməsi	Söz birləşməsi	104. Söz birləşməsi	Söz birləşməsi
105. İzafət	İzafət	105. İzafət	İzafət	105. İzafət	İzafət
106. Sadə izafət	Sadə izafət	106. Sadə izafət	Sadə izafət	106. Sadə izafət	Sadə izafət
107. Çoxtərəfli izafət	Çoxtərəfli izafət	107. Çoxtərəfli izafət	Çoxtərəfli izafət	107. Çoxtərəfli izafət	Çoxtərəfli izafət
108. Mübtəda	Mübtəda	108. Mübtəda	Mübtəda	108. Mübtəda	Mübtəda
109. Xəbər	Xəbər	109. Xəbər	Xəbər	109. Xəbər	Xəbər
110. Tamamlıq	Tamamlıq	110. Tamamlıq	Tamamlıq	110. Tamamlıq	Tamamlıq
111. İsmi cümlə	İsmi cümlə	111. İsmi cümlə	İsmi cümlə	111. İsmi cümlə	İsmi cümlə
112. Feili cümlə	Feili cümlə	112. Feili cümlə	Feili cümlə	112. Feili cümlə	Feili cümlə
113. Tabeli mürəkkəb cümlə	Tabeli mürəkkəb cümlə	113. Tabeli mürəkkəb cümlə	Tabeli mürəkkəb cümlə	113. Tabeli mürəkkəb cümlə	Tabeli mürəkkəb cümlə
114. Tamamlıq budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə	Tamamlıq budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə	114. Tamamlıq budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə	Tamamlıq budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə	114. Tamamlıq budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə	Tamamlıq budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə
115. Zaman budaq	Zaman budaq	115. Zaman budaq	Zaman budaq	115. Zaman budaq	Zaman budaq

Ümumi orta (9 illik) təhsil səviyyəsi

cümləli tabeli mürəkkəb cümlə			
116. İşlənmə	إِسْتِعْمَالٌ	121. Müxtəlif mənalər	المَعَانِي الْمُخْتَلِفَةُ
117. İfadə	تَعْبِيرٌ (تَعَابِيرُ) لَفْظِي ، عِبَارَةٌ	122. Təyin et	عَيَّنْ
118. İşlənmiş	مُسْتَعْمَلٌ	123. Göstər, işarə et	أَشِيرْ
119. Tamamla	أَكْمَلْ	124. Variant, bənd	بَنْدٌ (بنود)، شَكْلٌ (أشكال)، نوع (أنواع)
120. Hallandır	أَعْرَبْ، صَرَّفْ	125. Uyğun, münasib	مُؤَافِقٌ ، مُنَاسِبٌ

FARS DİLİ

FONETİKA

Səs və hərf: sait səslər (uzun və qısa saitlər). Diftonq. Samit səslər. ك (kaf) və گ (qaf) hərfləri a o u saitlərindən və həmçinin ou diftonqundan əvvəl gələrkən ک hərfinin "komissiya" sözünün ilk hərfi (k̄) kimi, گ hərfinin isə "qaz" sözündəki (q) kimi tələffüz olunması. Qalan bütün məqamlarda (k) və (g) səslərini bildirməsi.

Səs-hərf münasibətləri. Fars hərfləri ilə yazılan sözlərin tərkibində hərfi işarəsi olan səslər, yəni yazılan hərflər və hərfi işarəsi olmayan ə, e, o səsləri. Sözdə hərflərlə səslərin kəmiyyəti.

Bəzi hərflərin bir neçə səsi bildirməsi (məs: و - o, u, v, ou) və əksinə bir neçə hərfin eyni səsi bildirməsi: (məs. z səsinin hərfi işarələri: ذ (zal) - ز (ze) - ض (zad) - ظ (za).

Bəzi hərflərin həm sait, həm də samit səsləri bildirməsi (məs. ه (ha) h, e - و (vav) o, u, v, ou - ی (ye) i, y hərfləri).

Fars dilində işlənən "təşdid", "tənvin" və "həmzə" işarələri. ع (eyn) hərfinin saitdən əvvəl tələffüz olunmaması. Bəzi sözlərdə خ (xe) ilə " " ələfin arasında yazılan "و" (vav) hərfinin tələffüz olunmaması. (Məs: خواهر - خواندن - خواهش Vurgu. Heca. Hecada transkripsiyanın nəzərə alınması.

LEKSİKA

Sözlərin ifadə etdiyi mənalara görə təsnifi: əşya adları, ümumi və xüsusi ad bildirən sözlər (isim); əlamət, rəng və keyfiyyət bildirən sözlər (sifət); kəmiyyət, sıra bildirən sözlər (say); iş, hal, hərəkət bildirən sözlər (feil); hərəkətin icrasının zamanını, məkanını, tərzini və s. xüsusiyyətlərini bildirən sözlər (zərf). Sadə, düzəltmə (ön və son şəkilçilərlə düzələn sözlər) və mürəkkəb sözlər. Sinonim, omonim, antonim sözlər.

GRAMMATİKA MORFOLOGİYA

NİTQ HİSSƏLƏRİ:

İsim. İsmə verilən suallar. İsmın mənaca növləri. Konkret, mücərrəd, ümumi və xüsusi, cəm və toplu isimlər. İsmın kəmiyyət kateqoriyası: İsimlərin fars dilinə mənsub ها (ha), ان (an) cəm şəkilçiləri ilə cəmlənmə qaydaları. ان (an) cəm şəkilçisi ilə cəmlənən sözlərin oxunuş və yazılış qaydaları. İsmın quruluşca növləri: sadə, düzəltmə və mürəkkəb isimlər. Mürəkkəb isimlərin tərkib hissələri. Azərbaycan dilindəki ismin hallarının fars dilində

qarşılığı və ifadə qaydaları. Yiyəlik halın fars dilində verilməsində əsasən izafət tərkibindən (məs. tələbənin kitabı - کتاب دانشجو), yönük halda به (be) ön qoşmasından, təsirlik halda را (ra) son qoşmasından, yerlik halda در (dər), çıxışlıq halda از (əz) ön qoşmalarından istifadə olunması. Fars dilində qoşma kimi işlənən bəzi sözlər.

(Məs: جلو - نزد - پهلو - پیش - پشت - سر).

İsmın mənsubiyyət kateqoriyası. Mənsubiyyət şəkilçiləri. İsmın xəbərlilik kateqoriyası. Xəbər şəkilçilərinin oxunuş və yazılış qaydaları.

Sifət. Sifətə verilən suallar. Sifətin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə və mürəkkəb sifətlər. Sifətin dərəcələri. Adi, müqayisə (تر - (tər)) və üstünlük (ترین - (tərin)) dərəcəsi.

Say. Səyə verilən suallar. Sayın mənaca növləri. Miqdar sayları, sıra sayları. Sıra saylarının م (om), مین (omin), می (omi) şəkilçiləri ilə əmələ gəlməsi. Vaxtın saat və dəqiqələrlə ifadə qaydaları.

Əvəzlilik. Əvəzliyin mənaca növləri. Şəxs əvəzlilikləri, işarə əvəzlilikləri, sual əvəzlilikləri, qeyri-müəyyən əvəzliliklər, qayıdış əvəzlilikləri, təyini əvəzliliklər. Üçüncü şəxsin tək və cəmində işlənən sinonim şəxs əvəzlilikləri.

Feil. Məsdər və onun şəkilçiləri.

Feil əsasının alınma qaydası. Feilin keçmiş zaman formaları: şühudi keçmiş ماضی مطلق (mazi-ye motləq) və bitməmiş keçmiş ماضی استمراری (mazi-ye estemrari) zaman formalarının təsdiq və inkar forması. Keçmiş zaman feili sifətinin əmələ gəlmə qaydası. Nəqli keçmiş ماضی نقلی (mazi-ye nəqli) və uzaq keçmiş ماضی بعید (mazi-ye bəid) zamanlarının təsdiq və inkarı. Feili bağlama. Feilin indiki zamanı زمان حال (zəman-e hal) və onun təsdiq və inkarı. İndiki zamanın işlənmə yerindən asılı olaraq, həm də onun Azərbaycan dilindəki qeyri-qəti gələcək zamanı bildirməsi. Feilin qəti gələcək zaman forması مستقبل (mostəğbəl). Qeyri-qəti və qəti gələcək zaman formalarının təsdiq və inkarı.

Zərf. Zərfin mənaca növləri: zaman, məkan, miqdar və tərz - hərəkət zərfləri. İnkər və oxşarlıq bildirən zərflər. Zərfin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə, mürəkkəb zərflər.

Qoşma. به (be), با (ba), در (dər), از (əz), برای (bəra-ye...) مانند (manənd-e...), مثل (mesl-e...) önqoşmaları və را (ra) sonqoşması. Önqoşma kimi işlənən sözlər - söz-qoşmalar: نزد (nəzd), پیش (piş), رو (ru), پهلو (pəhlu), پشت (poşt), سر (sər) və s.

Bağlayıcı. Bağlayıcıların quruluşca növləri. Sadə

və mürəkkəb bağlayıcılar.

SİNTAKSİS

Söz birləşmələri. Təyini söz birləşmələri: izafət vasitəsilə əmələ gələn söz birləşmələri, yanaşma əlaqəsi ilə əmələ gələn söz birləşmələri. İzafət tərkibi. İzafət tərkibinin yalnız iki tərəfdən ibarət olması. Məs:

حکایت جالب – اتاق بزرگ – دانش آموزان ممتاز

Cümlə. Cümlə üzvləri: baş üzvlər – mübtəda, xəbər; ikinci dərəcəli üzvlər – təyin, tamamlıq (vasitəli, vasitəsiz), zərflək.

Sadə cümlə. Müxtəsər və geniş cümlə. Sual cümlələri.

Mürəkkəb cümlə. Tabeli və tabesiz mürəkkəb cümlələr.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. M. Sultanov, R. Axundova, *Fars dili*, 2-ci sinif, 1993.
2. N.Hatəmi, M. Rəhimov. *Fars dili*, 3-cü sinif, 1993.

3. T.Rüstəmov. *Fars dili*. 4-cü sinif (təmayül məktəblər üçün), 1992.
4. T.Seyidov, *Fars dili*, 5-ci sinif, 1993.
5. H.Mahmudov, T.Seyidov, R.Axundov. *Fars dili*. 6-cı sinif, 1991.
6. A.Ələkbərova, M.Məmmədova. *Fars dili*. 7-ci sinif, 1991.
7. A.Ələkbərova, S.Hüseynli. *Fars dili*. 8-ci sinif, 1993.
8. N.Hatəmi, Ş.Şirəliyev. *Fars dili*. 9-cu sinif, 1993.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. “*Fars dili*” (Yeni təhsil proqramı (kurikulum) üzrə imtahanlara hazırlaşanlar, yuxarı sinif şagirdləri və müəllimlər üçün vəsait). “Abi-turiyent” jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı. 2019.